

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Формування податкової культури як складової податкового
консультування»

Здобувача вищої освіти II курсу,
групи ОМП-22-4, _
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»,
ОПП «Податкове консультування»

(підпис)

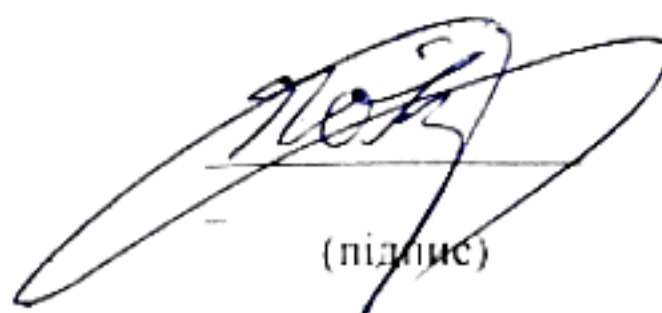
Масло
Олєксандра
Станіславовича

Науковий керівник

(підпис)

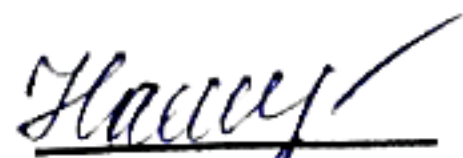
Прокопенко Ірина
Адольфівна,
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

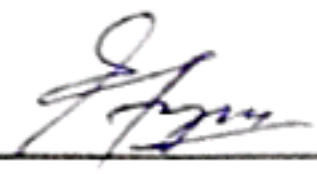
Ізмайлов
Ярослав
Олексійович,
д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри адміністрування податків
протокол від «26» 01 2024 № 5

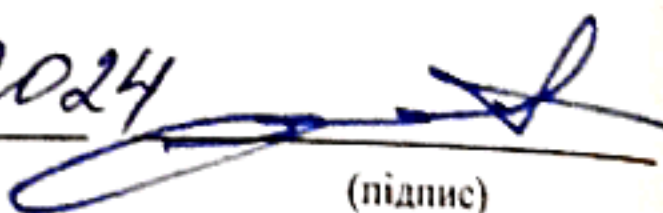

(підпис)

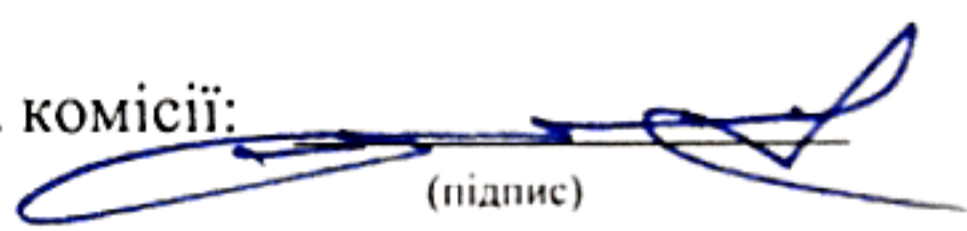
Завідувач кафедри
адміністрування податків

Іванишина О.С.,
к.е.н., доцент

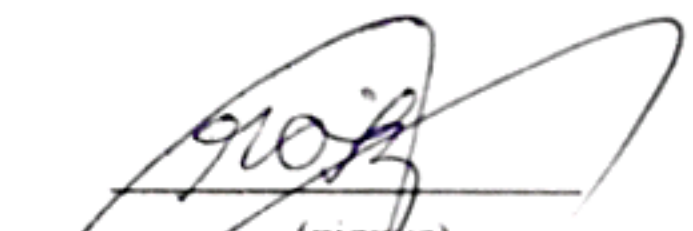
Реєстрація № 9 15.01.2024
(дата) (підпис відповідальної особи)

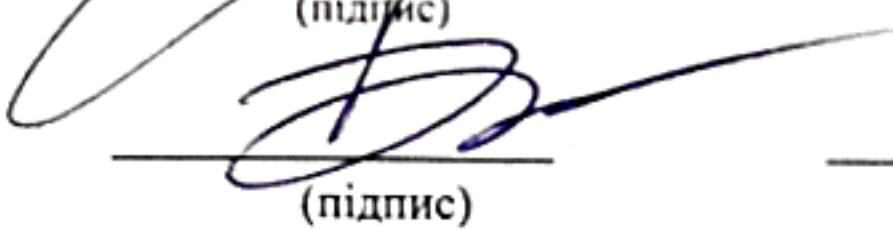
Результати перевірки _____ до захисту _____ 26.12.2023
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

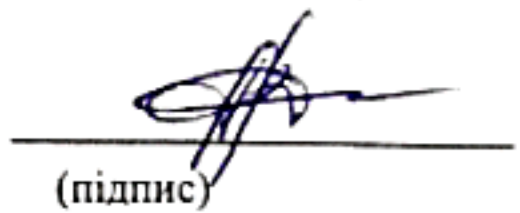
Результат захисту 74/С/4 06.02.2024
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: І. Л. Романов
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

 Я. О. Ізмайлов
(підпис) (ініціали, прізвище)

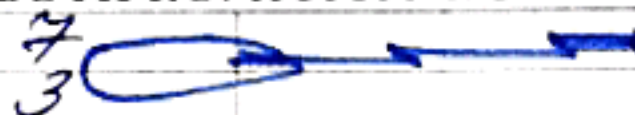
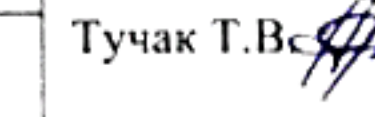
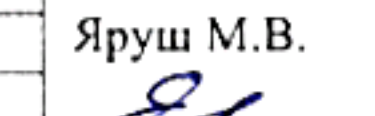
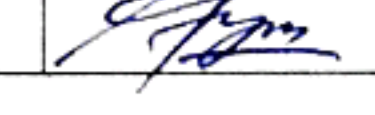
 Ю. В. Панура
(підпис) (ініціали, прізвище)

 Т. В. Тучак
(підпис) (ініціали, прізвище)

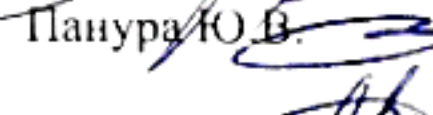
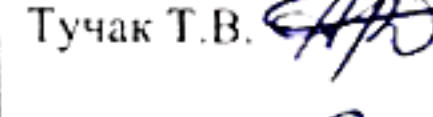
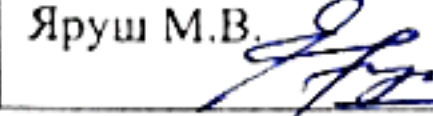
Секретар комісії:

 М. В. Яруш

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	15		
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	36		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	7		Романов І.І.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	3		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	21		Ізмайлов Я.О. Панура Ю.В.
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	7		Тучак Т.В.
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	38		Яруш М.В.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	74		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
74	C	4 (добре)	06.02.2024	Романов І.І. Ізмайлов Я.О. Панура Ю.В. Тучак Т.В. Яруш М.В.

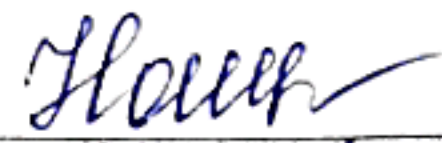
ПРАВИЛА ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНОК ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	3 (задовільно)
60-69	D	
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра фіскального адміністрування
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую
Завідувач кафедри

 Іванишина О.С.
« 16 » 01 2023

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Масло Олександра Станіславовича**

1. Тема кваліфікаційної роботи «Формування податкової культури як складової податкового консультування»

Затверджена наказом ректора від 30.11.2022 № 1254

2. Строк здачі закінченої роботи - 05.02.2024

3. Вихідні дані до роботи: сучасні наукові праці українських, зарубіжних науковців, статті в періодичних виданнях з проблематики.

4. Цільова установка – визначення напрямків удосконалення податкового консультування задля підвищення податкової культури та податкового грамотності.

Мета дослідження - оцінка сучасного стану податкової культури та податкового консультування в Україні і визначення напрямків удосконалення процесу податкового консультування для підвищення рівня культури сплати податків та податкової грамотності.

Об'єкт дослідження - податкова культура та процес податкового консультування в Україні.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні аспекти формування податкової культури як складової податкового консультування.

Вихідні дані до роботи сучасні наукові праці українських, зарубіжних науковців, статті в періодичних виданнях з проблематики.

5. Перелік графічного матеріалу – 5 таблиць, 8 рисунків.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

Розділ 1. Формування податкової культури платників податків в історичній ретроспективі

1.1. Визначення та взаємозв'язок понять податкова культура та податкове консультування

1.2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники формування податкової культури

1.3. Вплив податкової грамотності та податкової дисципліни на формування податкової культури.

Розділ 2. Аналіз сучасного стану податкового консультування в контексті впливу на формування податкової культури в Україні

2.1. Аналіз сучасного стану податкового консультування в Україні

2.2. Оцінка податкової культури як інструменту уникнення податкових правопорушень

Розділ 3. Напрями підвищення податкової культури в Україні

3.1. Європейський досвід формуванні податкової культури

3.2. Податкове консультування як спосіб підвищення рівня податкової культури

3.3. Напрями формування культури сплати податків в Україні за європейським зразком

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи та написання заяви на її затвердження	04.11.22	04.11.22
2.	Отримання завдання наукового керівника для виконання кваліфікаційної роботи	16.01.23	16.01.23
3.	Узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	01.03.23	01.03.23
4.	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання її керівнику	19.05.23	19.05.23
5.	Підготовка II розділів кваліфікаційної роботи та подання її керівнику	15.09.23	15.09.23
6.	Підготовка III розділів кваліфікаційної роботи та подання її керівнику	10.11.23	10.11.23
7.	Підготовка вступу та висновків	30.11.23	30.11.23
8.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	15.12.23	15.12.23
9.	Отримання відгуку наукового керівника	26.12.23	26.12.23
10.	Перевірка роботи в системі антиплагіат	05.01.24	05.01.24
11.	Отримання зовнішньої рецензії	12.01.24	12.01.24
12.	Отримання допуску зав. кафедри до захисту	15.01.24	15.01.24
13.	Попередній захист роботи	16-17.01.24	16-17.01.24
14.	Захист дипломної роботи	05-06.02.24	05-06.02.24

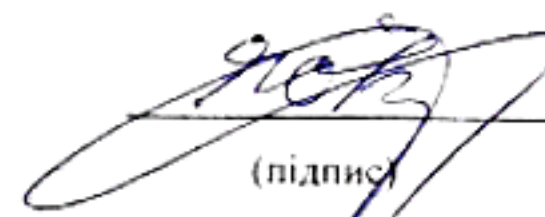
Дата видачі завдання «_16_» _____ січня _____ 2023

8. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

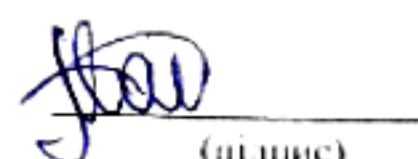
Прокопенко І.А.
(прізвище, ініціали)

10. Керівник освітньо-професійної програми

(підпис)

Ізмайлов Я.О.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Масло О.С.

АНОТАЦІЯ

«Формування податкової культури як складової податкового консультування»

Метою дослідження є оцінка сучасного стану податкової культури та податкового консультування в Україні і визначення напрямків удосконалення процесу податкового консультування для підвищення рівня культури сплати податків та податкової грамотності.

Завдання роботи полягає у розкритті та визначенні взаємозв'язку понять «податкова культура» і «податкове консультування», з'ясуванні об'єктивних та суб'єктивних чинників формування податкової культури, аналізі сучасного стану податкового консультування в Україні, здійсненні оцінки податкової культури як інструменту уникнення податкових правопорушень, вивченні європейського досвіду формування податкової культури та визначенні напрямків розвитку податкового консультування як способу підвищення рівня податкової культури.

Об'єктом дослідження є податкова культура та процес податкового консультування в Україні.

Предмет дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування податкової культури як складової податкового консультування.

За результатами дослідження сформульовані висновки щодо перспектив розвитку податкового консультування як способу підвищення рівня податкової культури в Україні.

Одержані результати можуть бути використані при визначенні напрямків державного регулювання податкового консультування та підвищення рівня культури сплати податків в Україні.

Дипломна робота містить 70 сторінок, 5 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел із 27 найменування, 1 додаток.

Ключові слова: податкова культура, платники податків, податкові органи, податкове консультування.

Рік виконання дипломної роботи: 2023р.

Рік захисту роботи: 2024 р.

ANNOTATION

«Formation of Tax Culture as a Component of Tax Consulting»

The purpose of the study is to assess the current state of tax culture and tax consulting in Ukraine and to identify areas for improving the tax consulting process to increase the level of tax culture and tax literacy.

The objectives of the study are to reveal and define the relationship between the concepts of «tax culture» and «tax consulting», to clarify the objective and subjective factors of tax culture formation, to analyze the current state of tax consulting in Ukraine, to assess tax culture as a tool for avoiding tax offenses, to study the European experience of tax culture formation and to identify areas for the development of tax consulting as a way to improve the level of tax culture.

The object of the study is tax culture and the process of tax consulting in Ukraine.

The subject of the study is the theoretical and practical aspects of the formation of tax culture as a component of tax consulting.

Based on the results of the study, conclusions were formulated regarding the prospects for the development of tax consulting as a way to improve the level of tax culture in Ukraine.

The obtained results can be used to determine the directions of state regulation of tax consulting and increase the level of tax culture in Ukraine.

The thesis contains 70 pages, 5 tables, 8 figures, a list of used sources with 27 names, 1 appendic.

Keywords: tax culture, taxpayers, tax authorities, tax consulting.

Year of completion of the thesis: 2023.

Year of defense of work: 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	8
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ	12
1.1. Визначення та взаємозв'язок понять податкова культура та податкове консультування	12
1.2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники формування податкової культури	16
1.3. Влив податкової грамотності та податкової дисципліни на формування податкової культури.	20
Розділ 2. Аналіз сучасного стану податкового консультування в контексті впливу на формування податкової культури в Україні	25
2.1. Аналіз сучасного стану податкового консультування в Україні	25
2.2. Оцінка податкової культури як інструменту уникнення податкових правопорушень	33
Розділ 3. Напрями підвищення податкової культури в Україні	40
3.1. Європейський досвід формуванні податкової культури	40
3.2. Податкове консультування як спосіб підвищення рівня податкової культури	46
3.3. Напрями формування культури сплати податків в Україні за європейським зразком	52
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	70

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ЄС – Європейський Союз

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ПКУ – Податковий кодекс України

ДПСУ – Державна податкова служба України

ППКУ – Палата податкових консультантів України

СПКУ – Спілка податкових консультантів України

МФУ – Міністерство фінансів України

ДРФО – Державний реєстр фізичних осіб – платників податків

ІДД – Інформаційно-довідковий департамент ДПС

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Податки в сучасному світі – це основний фінансовий елемент функціонування будь-якої держави та фактор створення і перерозподілу суспільного добробуту. Формування високого рівня податкової культури в державі залежить насамперед від ефективної податкової політики. Проте, прийняття нормативно-правових актів в сфері оподаткування не є гарантією добросовісного виконання платниками податків податкових зобов'язань.

В той же час культура сплати податків в кожній державі залежить від багатьох факторів, до яких належать: історичний досвід та рівень економічного розвитку; рівень життя населення та процес удосконалення податкового законодавства; ефективність системи оподаткування та професіоналізм працівників податкових служб, а також загальний рівень моралі і культури в суспільстві та відповідно і рівень виконавчої дисципліни громадян; їх менталітет та податкова грамотність тощо.

В Україні тривалий вже тривалий час негативне ставлення до податків та діяльності податкових органів. Одним із таких факторів є постійні зміни податкового законодавства, яке є крім того ще й досить складним для розуміння платниками податків.

Саме тому потребує удосконалення процес надання податкових консультацій, що дасть можливість підвищити податкову грамотність та культуру сплати податків в Україні.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Питанням формування та розвитку податкової культури і податкового консультування присвячені роботи як зарубіжних так і вітчизняних вчених, серед яких М. Лерой, Дж. Шумпетер Р. Бергер, А. Пауш, Б. Нерре, В.Андрущенко, І. Башинський, А. Василенко, К. Давискіба, В. Карпова, О. Ревенко І. Прокопенко, О. Іванишина, О. Покатаєва, Г. Кучерова та ін.

Проте аналіз досліджень вчених показує, що формування податкової

культури як складової податкового консультування розкрито не повною мірою. Тому актуальним питанням залишається дослідження всіх аспектів розвитку та підвищення ефективності взаємовідносин платників податків та державних органів та визначення напрямків впливу культури оподаткування на економічні процеси в цілому в країні.

Мета дослідження - оцінка сучасного стану податкової культури та податкового консультування в Україні і визначення напрямків удосконалення процесу податкового консультування для підвищення рівня культури сплати податків та податкової грамотності.

Для досягнення поставленої мети вирішено наступні **завдання**:

- розкрити та визначити взаємозв'язок понять «податкова культура» і «податкове консультування»;
- з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні чинники формування податкової культури;
- проаналізувати сучасний стан податкового консультування в Україні;
- оцінити податкову культуру як інструмент уникнення податкових правопорушень;
- вивчити європейський досвід формуванні податкової культури;
- визначити напрями розвитку податкового консультування як способу підвищення рівня податкової культури.

Об'єкт дослідження - податкова культура та процес податкового консультування в Україні.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні аспекти формування податкової культури як складової податкового консультування.

Методи дослідження, які використано в процесі дослідження і обробки матеріалів: абстрактно-логічний, порівняльний, графічний, розрахунково-аналітичний, метод індукції, дедукції та спостереження.

Інформаційну основу складають нормативно-правові акти з питань оподаткування, статистичні та аналітичні дані Державної податкової служби України, Європейського Союзу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених.

Апробація результатів дослідження та публікації. Результати дослідження податкової культури як складової податкового консультування апробовані у вигляді тез доповідей на конференції кафедри фіскального адміністрування 25.10.2023 р. на тему: «Податкова культура та її вплив на підвищення рівня податкових надходжень».

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

1.1. Визначення та взаємозв'язок понять «податкова культура» та «податкове консультування».

Вперше поняття «податкова культура» визначив Й. Шумпетер, у своїй статті «Економія і соціологія податку на прибуток», в якій він податкову культуру трактував як штучний (artificial) витвір державних діячів та економістів і пояснював, що податкова культура стала необхідним аспектом у процесі формування національних податкових систем [24].

Вітчизняний науковець І. Башинський, який проаналізував більше як двадцять визначень різними науковцями поняття «податкова культура», запропонував сім аспектів для пояснення даного поняття «податкова культура як складне системне явище, що охоплює стосунки різних суб'єктів оподаткування; податкова культура за об'єкними організаційно-правовими критеріями; податкова культура як ознака громадянського суспільства; податкова культура в інституціональному аспекті; податкова культура як відображення загальнолюдської культури; податкова культура як сукупність елементів податкового впливу; податкова культура як прояв взаємовідносин та об'єктивних факторів взаємодії платника податків та органів фіскальної служби» [2, с. 11-12].

Український вчений В. Андрущенко податкову культуру розглядає за двома «напрямами: (1) культуру поведінки (behaviour culture), що стосується степені відповідальності, характеру і стилю поведінки і/або роботи всіх учасників податкового процесу; (2) процедурно-технологічну культуру, котра пов'язана з діяльністю причетних до оподаткування державних і суспільних інститутів, податкової служби зокрема, за належними процедурами і технологіями оподаткування» [1, с. 311].

Зазначимо, що трактування поняття «податкова культура», яке запропонував класик німецької школи податкової психології Б. Нерре відображає головну суть цього поняття «...податкова культура являє собою систему взаємопов'язаних інститутів, що є частиною національної податкової системи та характерні для історичного розвитку певної держави» [23].

Слушною є думка науковця В. Мельника, що: «...податкова культура складається з податків та зборів, які мають визначені принципи, порядок та функції процесів оподаткування» [10, с. 8].

Ми погоджуємося також із визначенням А. Василенко, що «податкова культура – це рівень розвиненості податкових відносин, які ґрунтуються на професіоналізмі, відповідальності, правових знаннях представників законодавчої і виконавчої влади, що забезпечує відповідну соціально-активну і культурно-етичну поведінку платників податків» [3].

Усі наведені визначення поняття податкової культури вказують на те, що це поняття складне та багатогранне, тому його сутність розкрити через дефініцію важко. Дане поняття охоплює і фінансово-економічний аспект, і морально-етичний, а також політичний та правовий, на навіть такі аспекти, як психологічний, управлінський, виховний і організаційний.

Однак варто зазначити, що в Україні рівень податкової культури є досить низьким, насамперед тому, що: «по-перше, у населення достатньо низький рівень переконання в необхідності сплати податків. По-друге, не достатній зворотній зв'язок між платником податків і державою. Державна податкова служба проводить активну роз'яснювальну роботу стосовно обов'язків платника податків, його відповідальності, але водночас мало приділяє інформаційної уваги витратам, які відбуваються за рахунок сплачених податків. Доцільно визначити, що в сучасних умовах існує низький рівень податкової довіри населення» [16, с. 238-239].

В Україні платників податків найбільше всього турбує нестабільність та складність для розуміння і дотримання норм вітчизняного податкового законодавства, яке супроводжується численними змінами та доповненнями.

На рис. 1.1. відображено взаємозв'язок між складовими податкової культури. (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Складові елементи податкової культури.

Джерело: складено автором на основі [10]

Так, з моменту прийняття Податкового кодексу України (далі – ПКУ), з 2011 року до нього внесено зміни на підставі більше ніж 200 законів. В умовах війни, яку розв'язала країна-агресор росія, система оподаткування також постійно змінюється і навіть протягом 2023 року внесено зміни до ПКУ на підставі 6-ти законів України» [17].

У зв'язку з цим одним із важливих напрямків підвищення рівня податкової культури та відповідно і податкової дисципліни є надання якісних та фахових податкових консультацій платникам податків. Аналіз зарубіжного досвіду європейських країн вказує на те, що «приділяється значна увага інформаційно-консультаційній роботі і зі сторони органів державної влади, а також незалежними податковими консультантами. Так, дійсно, податкові консультанти виступають модераторами діалогу між податковими органами й

платниками податків в суспільстві. В зарубіжних державах консультування, як незалежний вид діяльності почало розвиватись з 60-х років минулого століття. Воно користується значним попитом серед платників податків не тільки суб'єктів підприємств а і фізичних осіб» [19].

Однак в Україні надання податкових консультацій не є на належному рівні. Так, «в Україні податково-консультаційні послуги надають переважно органи податкової служби, які зосереджені лише на нормативних принципах, що звужує коло податкових консультантів. В податковій практиці досить часто виникають обставини, які потребують ситуативного підходу, тому потрібно звертатись до інших фахівців в сфері оподаткування, які не є державними службовцями. В Україні послугами незалежних професійних консультантів користуються переважно великі підприємства. Середній та малий бізнес не мають достатньо коштів для оплати таких послуг» [19].

З'ясуємо поняття «податкове консультування». Так, дефініція «податкове консультування трактується як надання послуг, порад щодо роз'яснення податкового законодавства а також як надання рекомендацій клієнтам щодо найбільш оптимального застосування ними чинного податкового законодавства» [17].

В ПКУ «податкове консультування» трактується як надання податкових консультацій податковими органами, а саме: «допомога контролюючого органу конкретному платнику податків стосовно практичного використання конкретної норми закону або нормативно-правового акта з питань адміністрування нарахування та сплати податків чи зборів, контроль за справлянням яких покладено на такий контролюючий орган» [17].

Тому, на переконання багатьох фахівців, це поняття звужує коло податкових консультантів, якими є працівники податкових органів. Однак, в практиці оподаткування виникають обставини, коли узагальненого підходу щодо надання податкових консультацій до всіх платників не достатньо. Багато підприємців потребують індивідуальних консультацій та звертаються до незалежних фахівців в сфері оподаткування, які не є працівниками податкових

органів.

В той же час у зарубіжних державах податкове консультування як самостійний вид діяльності фахівців у сфері оподаткування успішно функціонує та розвивається. У регулюванні процесу надання податково-консультаційних послуг активну участь приймає держава, при цьому контролює якість надання таких послуг та всіх учасників ринку консультаційних послуг в сфері оподаткування. Саме тому діяльність податкових консультантів є корисною не тільки для платників податків, але і для податкових органів, та країни в цілому, адже вона сприяє підвищенню рівня податкової культури, податкової грамотності та відповідно податкової дисципліни платників.

1.2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники формування податкової культури.

Податкова культура має складну структуру, яка характеризується своєю багатокomпонентністю. Так, культурна складова інституційного середовища системи оподаткування включає такі компоненти: доступність інформаційно-комунікаційних технологій в сфері взаємовідносин суб'єктів оподаткування; професійну самосвідомість, високий рівень відповідальності платників податків та етику ведення бізнесу. Роль культурної складової системи оподаткування є дуже важливою.

Для держави більш важливо попереджувати виникнення порушень податкового законодавства, ніж боротися з наслідками, які насамперед призводять до ненадходження податків до бюджету. Варто зазначити, що з інституційної сторони, податкова культура може бути виражена через такі елементи, як цінності та знання, переконання, своєчасність сплати податків та зборів. В той же час податкова дисципліна буде виражатися як належний рівень податкової культури, так як вона формує і розвиває моральні й фінансові можливості платників податків та зборів виконувати свої

податкові зобов'язання. Сутність податкової культури можна також розкрити за допомогою чинників, які впливають на формування податкової культури. (див. рис. 1.2.)

Рис. 1.2. Сутність дефініції «податкова культура» та чинники впливу.

Джерело: складено на основі [3]

При побудові податкової системи одним із основних принципів повинно бути поєднання фінансових інтересів держави з інтересами платників податків на основі партнерства та взаєморозуміння. На переконання І.С. Пирога «...до принципів культури оподаткування можна віднести такі:

- стимулювання технологій (нові технології в виробництві, науково-технічний прогрес);
- стимулювання інвестиційної діяльності (пільги);
- обов'язковість (становлення норм, визначених платежів, відповідальність за порушення);
- рівнозначність та пропорційність надходжень рівних частин податків й

зборів;

- рівність обов’язків сплати податків й зборів;
- соціальна справедливість (економічний обґрунтований неоподатковуваний мінімум доходів громадян);
- стабільність (незмінність податків й зборів);
- економічна обґрунтованість (показники розвитку національної економіки);
- рівномірність (строки сплати)» [3].

Необхідно зазначити, що робота податкових органів залежить насамперед від взаємовідносин з платниками податків. Так, платники податків мають сприйматись як партнери держави, а їхні податкові платежі – це основне джерело доходів держави. Тому платникам необхідно приділяти більше уваги та роз’яснювати податкове законодавство так як воно є складним та неоднозначно зрозуміле для всіх. Більшість податкових спорів виникає через те, що платники податків не повною мірою розуміють положення податкового законодавства в тій мірі, як його розуміють податківці.

З іншої сторони, якщо платники податків дотримуються податкового законодавства, то податкові органи також будуть працювати ефективно. Але все залежить від рівня культури оподаткування. В Україні необхідно процес інституціоналізації податкової культури розглядати як процес формування свідомої добровільної сплати податків, як розробку нових форм та методів організації податкових відносин для досягнення стандартизованого та передбачуваного процесу в рамках національної стратегії формування податкової культури.

Науковці пропонують наступні етапи цього процесу: «...виникнення потреби в додаткових бюджетних коштах, задоволення якої вимагає спільних впорядкованих дій;

- формування загальних цілей і завдань розвитку;
- розробка норм, процедур податкової діяльності;
- інституціоналізація розроблених норм і правил, тобто вироблення

механізму їх практичної реалізації;

– встановлення системи диференційованих заходів і форм відповідальності (системи податкових санкцій) за їх недотримання» [5].

Для розуміння інституціональної основи організації податкової культури, насамперед необхідно визначити структуру системи її формування (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Складові податкової культури за рівнями реалізації та різними суб'єктами впливу

№ п/п	Рівні реалізації:	Суб'єкти:		
		контролюючі органи	платники податків	держава
1	Індивідуальний рівень (мікрорівень)	Поведінкові паттерни (набір стереотипних поведінкових реакцій або послідовностей дій) та диспозиції	Інтеріорганізація індивідом соціальних структур	Норми громадянського суспільства
2	Соціальний рівень	Культура діяльності податкових органів	Соціальний капітал	Суспільна довіра
3	Державний рівень (макрорівень)	Політика в сфері адміністрування податків	Податкова мораль	Податкова політика

Складено за даними : [2]

Внутрішній зміст формування податкової культури має три рівні, які взаємопов'язані між собою.

З таблиці 1.2 бачимо, що на мікрорівні платники податків повинні розуміти соціальні структури. Тобто, це процес інтеграції соціальних норм та цінностей у внутрішній світ людини. На цьому етапі, можна припустити, накопичується кількість прийнятих індивідом норм, в той час як засвоєні ним цінності трансформуються в нову якість. Це виявляється у зміні поведінки різних людей, що відбувається під впливом важливих змін у структурі і розвитку особистості. Адже, саме інтеріоризація є свідченням успішної

адаптації особистості до суспільства.

Сутність податкової культури можна відобразити в комплексі з її елементами, категоріями і результатом існування (див. рис. 1.3).

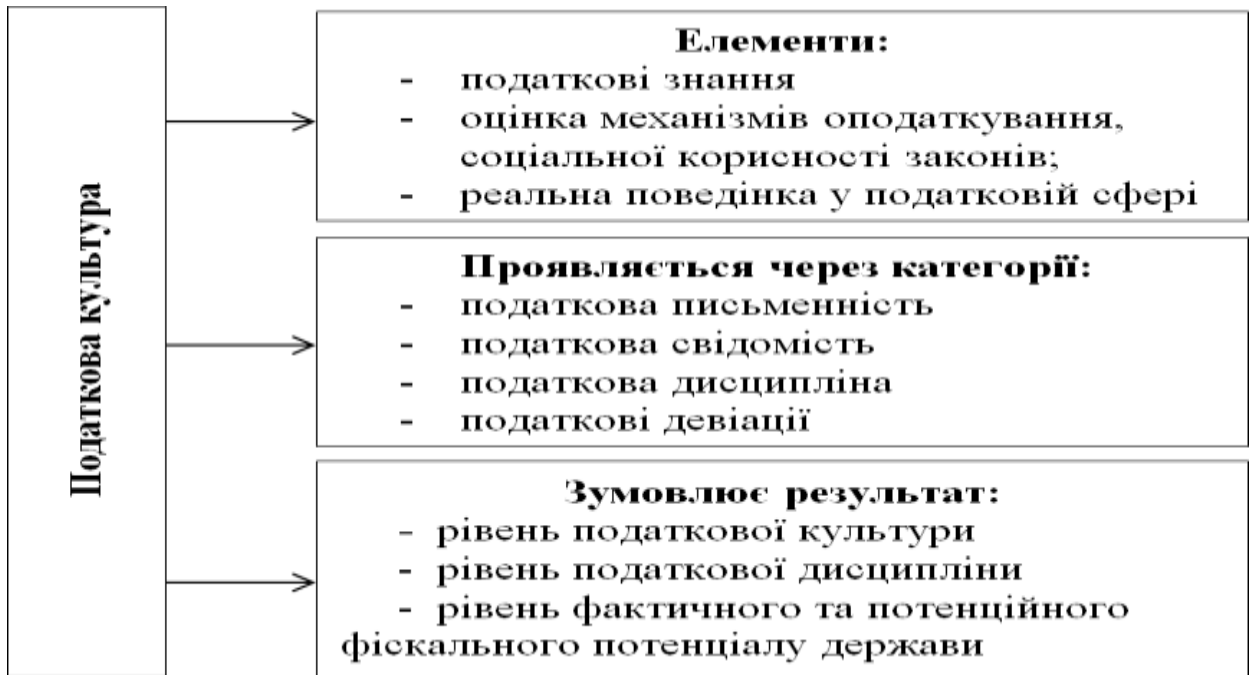

Рис. 1.3 Комплексне визначення поняття податкової культури
Складено за даними : [6]

Отже, роль держави дуже важлива, так як вона є гарантом прав людини. Адже громадянське суспільство починається з громадян та відповідно їх прав і свобод задля забезпечення гідності особистості. Хоча громадянське суспільство є все ж таки автономною сферою в суспільстві, держава має бути основоположником норм людської поведінки та повинна дотримуватися свідомого громадянина, для нашого випадку — платників податків та контролюючих органів.

1.3. Влив податкової грамотності та податкової дисципліни на формування податкової культури.

Жодна держава світу не може існувати без податків, адже вони є основним джерелом формування бюджетів. Світовий досвід вказує на те, що

«ставлення громадян до податків знаходить відображення в податковій культурі, яка базується на розумінні об'єктивної необхідності оподаткування та відповідальному ставленні до виконання ними своїх податкових зобов'язань. Високий рівень податкової культури є запорукою успішного економічного розвитку держави в цілому. На жаль, в Україні протягом тривалого часу існує вкрай неприяне ставлення до податків, яке пов'язане насамперед зі складним податковим законодавством, яке постійно змінюється та іміджем податкової служби як «карального органу» [19].

Варто наголосити, що формування «високого рівня податкової культури в Україні – це проблема комплексного характеру, яка напряму залежить від податкової грамотності. Вона також охоплює і питання імплементації загальної теорії податків при визначенні напрямів податкової політики, і вибір необхідних для ефективного функціонування податкової системи конкретних видів податків та зборів, і створення ефективної системи податкового адміністрування, а також формування здорової етики податкових взаємовідносин між платниками та податківцями.

У сучасних умовах покращення взаємовідносин держави з громадянами особливого значення набуває забезпечення рівня законодавчої культури, яка обумовлена податковою грамотністю та правосвідомістю суспільства. Так, з одного боку, держава повинна позиціонувати шанобливе ставлення до платників податків, адже саме від них залежить фінансово-економічна могутність держави, а з іншого - повинна підвищувати відповідальність платників податків перед державою. І тому процес формування податкової культури повинен відбуватись у постійній підтримці такої рівноваги» [1].

Якщо проаналізувати розвиток податкової культури в державах ЄС, то можна з впевненістю сказати, що в «країнах ЄС сформувалось свідоме та відповідальне ставлення до виконання своїх податкових зобов'язань. Крім того в багатьох державах ЄС (Швейцарія, Нідерланди, Німеччина та інших) високий рівень податкової дисципліни пояснюється почуттям національного достоїнства

та високим рівнем громадянської правосвідомості.

Саме тому «вивчення та дослідження кращих традицій оподаткування та податкової культури в країнах ЄС та їх поширення в Україні є надзвичайно важливим, адже оподаткування та податкова культура в цих країнах знаходяться на високому рівні наукової та професійної культури» [1].

Податкова культура в європейських «державих з боку державних структур вимірюється досконалістю систем оподаткування, визначеністю та повнотою законодавства, компетентною та безкорисливою діяльністю податкових органів, якістю надання консультативних послуг в сфері оподаткування та проведенням роз'яснювальної роботи у суспільстві. Натомість рівень податкової культури платників – це їх внутрішня етично мотивована готовність платити податки та збори на основі чинного законодавства, почуття свідомості та громадянського обов'язку» [1].

Для підвищення рівня податкової культури в українському суспільстві, потрібно перш за все «підвищити репутацію органів податкової служби. Саме тому в даний час визначена місія ДПС та сформовано «Стратегічний план Державної податкової служби України на 2022 – 2024 роки», в якому стратегічна ціль № 3, це: «Формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві» [12].

Так, в «контексті досягнення стратегічної цілі щодо формування позитивного іміджу ДПС України європейського рівня, який забезпечить гармонізацію інтересів держави та платників податків, пріоритетними напрямками у діяльності ДПС визначено:

транспарентність і зрозумілість роботи ДПС для суспільства; покращення адміністрування податків та налагодження діалогу з бізнесом;

посилення боротьби з корупційними проявами в структурі ДПС;

забезпечення належних умов праці працівникам податкових органів;

подальший розвиток електронних сервісів, підвищення рівня обслуговування платників податків та податкової грамотності» [12].

Отже, можемо підсумувати, що одним із важливіших напрямків

удосконалення системи оподаткування та налагодження партнерських відносин між державою, з одного боку, та підприємницькими структурами і населенням, з іншого, є зміцнення податкової культури та підвищення податкової дисципліни. Так, дійсно, побудувати економічно розвинену державу без участі в цьому процесі кожного члена суспільства неможливо, адже кожен громадянин, який свідомо бере участь у процесі розбудови економіки, має сплачувати в повному обсязі податки. Однак для цього необхідно задля формування високого рівня податкової культури підвищувати податкову грамотність та знижувати фінансові і податкові ризики громадян.

Висновки до розділу 1.

Податкова культура є складним соціально-економічним явищем, яке об'єднує декілька взаємопов'язаних між собою елементів:

- нормативно-правові акти з питань оподаткування з однієї сторони та загальноприйняті підходи і традиції щодо сплати податків;
- морально-етична поведінка самих платників – з іншої сторони.

Однією з основних проблем в Україні формування та розвитку податкової культури є низький рівень довіри громадян до необхідності сплати податків. Розвитку культури оподаткування перешкоджає те, що платники податків усвідомлюють несправедливість та тривалий час відсутність дієвих змін щодо встановлення партнерських взаємовигідних відносин між платниками та органами влади.

Між державою та платниками є досить слабкі зв'язки, тому необхідно звертати увагу на більш шанобливе ставлення до платників податків та виконання державою своїх функцій. Стосунки мають формуватися на основі партнерства та гармонійного поєднання національних фінансових інтересів і соціальних потреб платників податків. Такий підхід повинен стати основою для формування інституційної основи розвитку податкової культури.

Ознаками культури оподаткування є умови реалізації прав і рівень

виконання обов'язків усіх суб'єктів податкових відносин: платників податків, податкових органів та держави. Формування податкової культури починається зі співпраці та взаємної довіри між усіма учасниками податкових відносин. Для досягнення ефективних реформ має бути відповідний рівень податкової культури.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану податкового консультування в Україні

В Україні система оподаткування постійно змінюється та реформується і продовжує бути недосконалою. Ще й до того ж ситуація ускладнюється війною з країною-агресором росією, так як податкова система повинна бути адаптована до умов війни. В таких складних умовах особливого значення набуває підвищення рівня податкової дисципліни і податкової культури. Уряд має забезпечити баланс інтересів платників податків та органів влади, при цьому потрібно підвищувати відповідальність платників щодо виконання податкових зобов'язань, та одночасно не підвищувати податковий тиск, щоб не підштовхувати їх до ухилення від оподаткування.

Саме тому одним із завдань ДПС є створення сприятливих умов для сплати податків шляхом надання зручних та якісних послуг платникам. Це підтверджується і одним із пунктів стратегічного плану ДПС «на 2022 – 2024 роки визначено стратегічну ціль № 3 як : «Формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві» [12].

Вітчизняним законодавством сервісне обслуговування платників податків трактується як «надання адміністративних, консультаційних, довідкових, інформаційних, електронних та інших послуг, пов'язаних із реалізацією прав і обов'язків платника відповідно до вимог податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган» [17].

Впровадження сучасних інформаційних технологій в роботу ДПС дозволяє зберегти час платникам податків та заощадити кошти. Мова йде про подання звітності в електронному вигляді. ДПС запровадила низку безкоштовних сервісів для платників, скориставшись якими, можна отримати і

необхідну послугу, і довідку чи/або інформацію, не виходячи за межі офісу чи квартири. Податкові сервіси є такі : електронні, обліково-реєстраційні, інформаційно-телекомунікаційні, сервіси надання адміністративних послуг (див. рис. 2.1.)

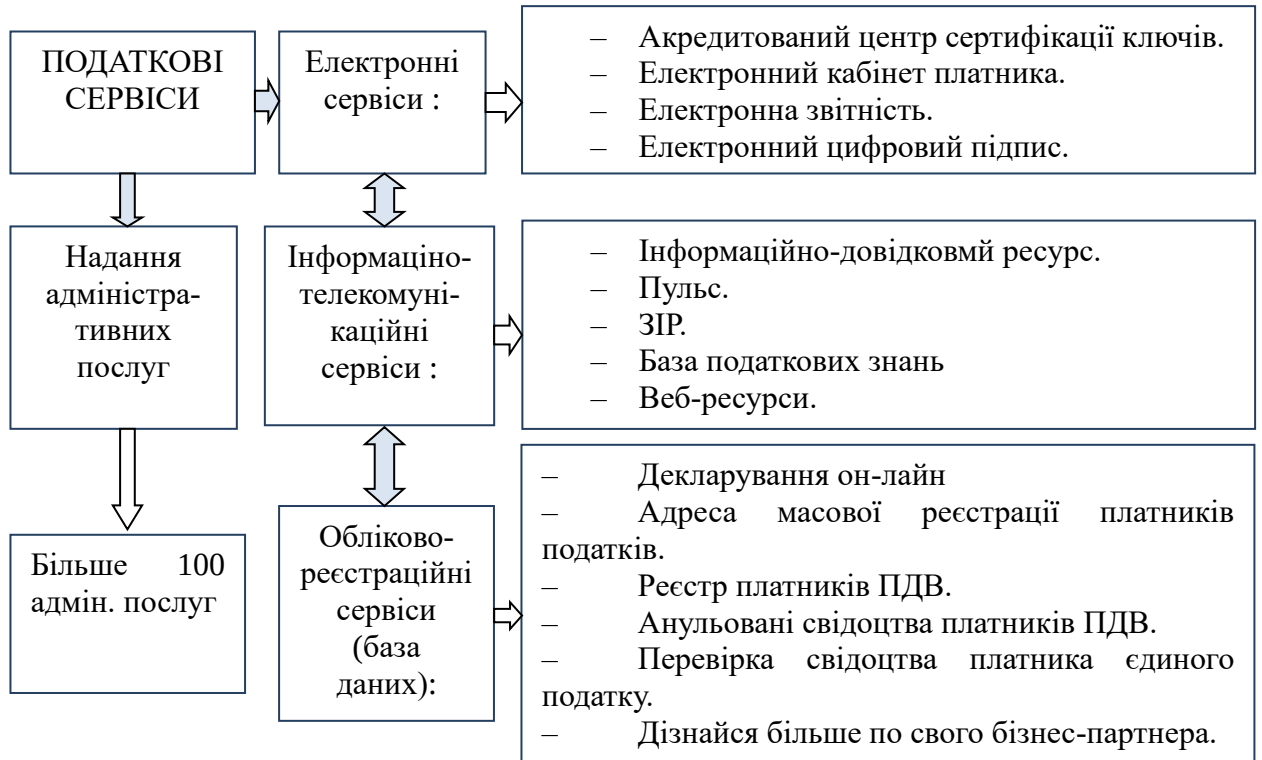

Рис. 2.1. Податкові сервіси для платників та зв'язок між ними

Складено за даними : [13]

Між усіма видами податкових сервісів існує тісний взаємозв'язок та взаємне доповнення. Так, інформаційно-телекомунікаційні сервіси здебільшого є електронними, обліково-реєстраційні сервіси зазвичай виконують інформаційно-аналітичні функції, так як реалізуються через електронні сервіси і технології.

Важливим кроком впровадження змін в сфері обслуговування платників податків стало прийняття ЗУ № 5203 від 06.09. 2012 р. «Про адміністративні послуги». ДПС України та інші органи виконавчої влади згідно Закону є суб'єктами надання адміністративних послуг. Саме тоді були створені центри обслуговування платників (далі – ЦОП). Керівництво ДПС дійсно зробило значний прорив щодо діджиталізації процесів оподаткування.

Спостерігається також розвиток та вдосконалення вже існуючих податкових електронних сервісів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Податкові електронні сервіси

е-акциз (2 підпроекти)	е-РРО (3 підпроекти)	е-податки (2 підпроекти, 50 сервісів)	Об'єднана звітність	Info-TAX (близько 20 сервісів)
Цифрова трансформація контролю за дотриманням порядку розрахункових операцій	Цифрова трансформація контролю за дотриманням порядку розрахункових операцій	Цифрова трансформація адміністрування податків, зборів, платежів, єдиного внеску	ПДФО та ЄСВ	Стан розрахунків з бюджетом, реєстраційні та облікові дані; результати обробки документів, виникнення податкового боргу; строки подання звітності та сплати податків

Складено за даними : [13]

ЦОП було створено при головних управліннях ДПС як в областях і м. Києві так і при державних податкових інспекціях. Метою таких ЦОП було забезпечення зручних і доступних умов з отримання послуг та сервісів фізичними та юридичними особами, а також поліпшення іміджу ДПС, підвищення ефективності та оптимізації роботи податкової.

Серед адміністративних послуг найпопулярнішою стало отримання картки платника податків а також внесення до паспорта даних про реєстраційний номер облікової картки платника - громадянина України з ДРФО.

Варто звернути увагу, що ЦОП є постійно діючим робочим органом ГУ ДПС. В ньому надаються послуги структурними підрозділами ГУ ДПС і

Акредитованим центром сертифікації ключів ІДД, який відповідає за надання консультацій, видачу ключів електронного підпису, адміністративних послуг, приймання та реєстрацію вхідної кореспонденції.

Платники податків можуть звертатися до ЦОП за отриманням таких послуг, як адміністративні; інші послуги і сервіси; супутні послуги. В свою чергу адміністративні послуги є реєстраційні та довідкові (див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Адміністративні послуги, які надає ЦОП

Реєстраційні	Внесення до паспорта громадянина України (у формі книжечки) відмітки про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта
	Видача відомостей з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків про суми / джерела виплачених доходів та утриманих податків
	Реєстрація реєстратора розрахункових операцій
	Реєстрація книг обліку розрахункових операцій
	Реєстрація розрахункових книжок
	Реєстрація книги обліку доходів та книги обліку доходів і витрат платникам єдиного податку
	Реєстрація книги обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи – підприємці, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, і фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність
	Реєстрація платника єдиного податку
	Надання витягу з реєстру платників єдиного податку
	Включення неприбуткового підприємства (установи, організації) до Реєстру неприбуткових установ та організацій
	Перереєстрація неприбуткового підприємства (установи, організації) у Реєстрі неприбуткових установ та організацій
Довідкові	Підтвердження статусу податкового резидента України
	Видача довідки про подану декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію)
	Видача довідки про сплату податкових зобов'язань платником податку – резидентом, який виїжджає за кордон на постійне місце проживання, та про відсутність податкових зобов'язань
	Видача довідки про сплачений нерезидентом в Україні податок на прибуток (доходи)
	Видача довідки про відсутність заборгованості з платежів до бюджету, що контролюються органами ДПС

Складено за даними : [13]

Інші послуги та сервіси, це :

1. Приймання вхідної кореспонденції.

2. Приймання податкової та іншої звітності.
3. Облік платників.
4. Проведення звірки за письмовою заявою платників податку на майно з фізичних осіб (податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю (у т.ч. заява для застосування пільги)).
5. Надання платникам безкоштовного програмного забезпечення для формування та подання податкової, фінансової та іншої звітності платників в електронному вигляді.
6. Надання консультацій з питань електронних сервісів та податкового законодавства; законодавства з питань сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та іншого законодавства; контроль за дотримання якого покладено на органи ДПС.
7. Надання доступу до публічної інформації.
8. Надання послуг електронного цифрового підпису.

Супутні послугами надаються у приміщеннях, в яких розміщено ЦОП : виготовлення копій документів, ламінування, продаж канцелярських товарів, надання банківських послуг тощо.

Забороняється відносити до супутніх послуг надання консультацій та інформації, пов'язаних з наданням адміністративних послуг, продаж бланків заяв та інших документів, необхідних для звернення щодо надання адміністративних послуг, а також надання допомоги в їх заповненні, формуванні пакета документів. Надання платних супутніх послуг органом ДПС забороняється.

Отже, питання ефективності та якості обслуговування платників податків – це один з основних пріоритетів діяльності органів ДПС України, який визначає принципово новий – партнерський рівень відносин з суб'єктами господарювання.

Надання якісних послуг та відкритий формат взаємодії з платниками податків – це кроки, що допоможуть змінити у суспільстві негативне ставлення

до податкової служби та підвищать рівень податкової культури платників податків.

Однак, не дивлячись на те, що ДПС робить значні зусилля щодо підвищення якості обслуговування платників, в Україні в даний час спостерігається низький рівень податкової культури, та неоднозначне тлумачення податкового законодавства платниками податків і податковими органами. Це пов'язано, насамперед із тим, що податкове законодавство є одним із самих складних в Україні. Крім того спостерігається тенденція його нестабільності. А зміни, які вносяться з питань оподаткування до законів України, часто спричиняють нові проблеми.

Аналіз кількості змін, які внесені до податкового законодавства протягом 2011 – 2022 р.р. відображено на рис. 2.2.

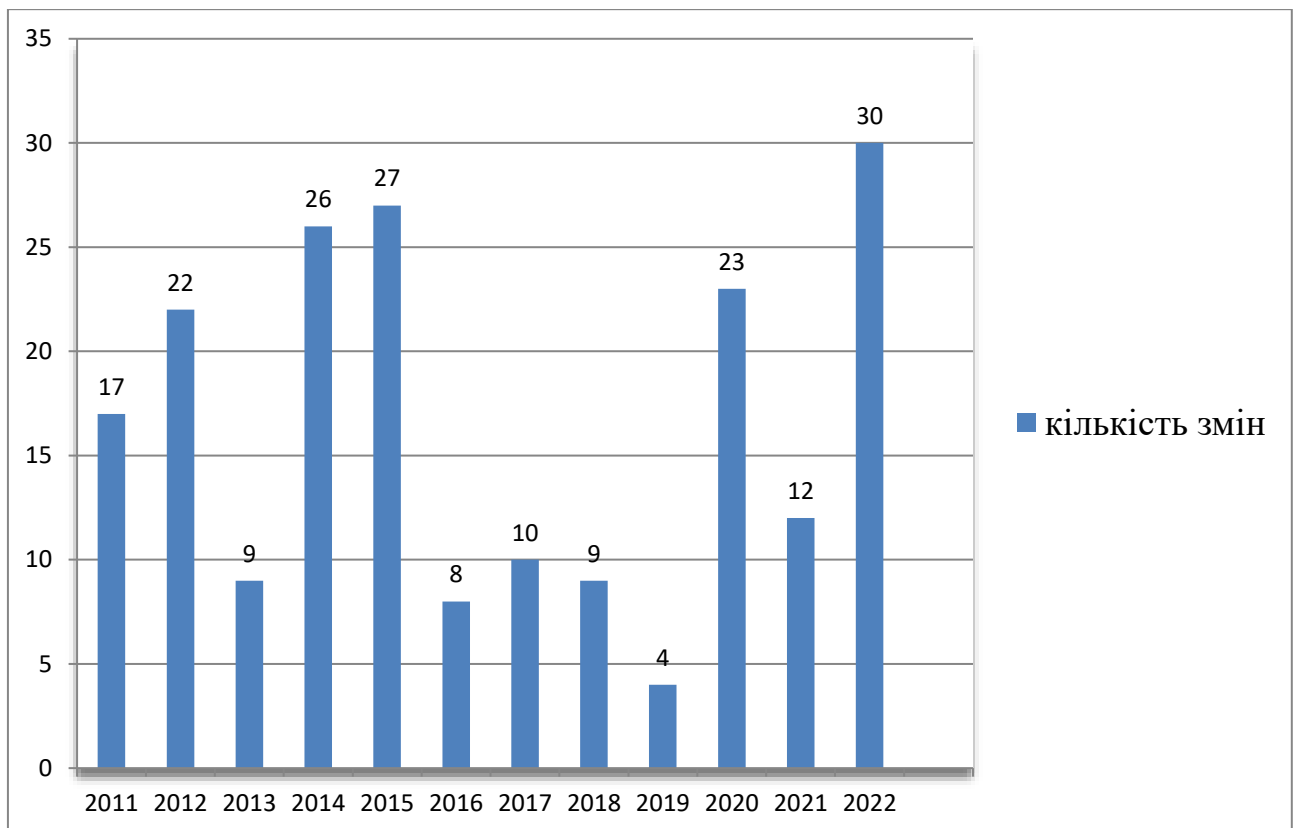

Рис. 2.2. Динаміка кількості внесених змін та доповнень до ПКУ протягом 2011 – 2022 р. р.

Складено за даними : [17]

Як видно з рис. 2.2. за період існування ПКУ (з 2011 року) практика внесення змін до ПКУ лишається стабільно високою. Досить значна кількість

змін була протягом 2014 – 2015 рр. Тоді відбулось радикальне реформування податкового законодавства. Також і у 2017 році знову були радикальні чисельні зміни податкового законодавства. В цілому до ПКУ було внесено змін і доповнень на підставі 203-х законів України. Також в 2023 році лише за 4-ри місяці прийнято 6 законів, на підставі яких внесено зміни до ПКУ

Варто зауважити, що зрозумілість норм і положень податкового законодавства України є необхідною умовою формування податкової культури.

Саме тому є необхідність надання якісних та доступних консультаційних послуг платникам податків. В Україні, податково-консультативні послуги надаються у вигляді відомчого консультування та приватного податкового консультування. Відомче податкове консультування – це компетенція ДПС, яка надає такі консультації платникам податків на безоплатній основі.

Зазвичай, це звернення суб'єктів підприємницької діяльності і громадян у письмовій, та усній формі. Відбуваються такі консультації шляхом надання відповідей на питання платників через листування, в тому числі електронне та по телефону а також шляхом ведення особистих прийомів громадян.

Також на офіційному сайті ДПС створена загальна база податкових знань, які постійно оновлюється та містять уніфіковані відповіді на актуальні питання платників. За даними ДПС таких звернень щорічно надходить більше мільйона. Тематика звернень різноманітна, та найчастіше це питання нарахування, сплати і порядку заповнення звітних документів щодо ПДВ, ПДФО, АП та податку на прибуток підприємств [13].

Однак, відомчі податкові консультації хоч і є доступними для всіх платників, проте вони не завжди дають відповіді на складні питання, які пов'язані із змінами податкового законодавства.

В Україні надаються також податково-консультативні послуги не тільки податковими органами. Це зазвичай, аудиторські, консалтингові та юридичні компанії.

Так, регулювання діяльності аудиторських компаній у тому числі і в сфері надання податково-консультаційних послуг здійснює Аудиторська палата

України.

Послуги податкового консультування надають також незалежні податкові консультанти, діяльність яких в Україні регулює СПКУ, яка здійснює сертифікацію таких консультантів та веде реєстр податкових консультантів України. Так, право на «отримання сертифіката «Консультант з податків та зборів» мають ті громадяни України, які отримали вищу економічну чи/або юридичну освіту та стаж роботи не менше 5-ти років за фахом протягом останніх семи років стажу за основним місцем роботи та безпосередньо перед здачею кваліфікаційний іспиту» [9].

Відповідно із «Положенням про сертифікацію податкових консультантів», яке було розроблено СПКУ у 2008 році, реєстр податкових консультантів оприлюднюється на сайті СПКУ. Однак, в даний час така інформація не є загальнодоступною через нерегульованість діяльності незалежних податкових консультантів на державному рівні. Проте можна отримати таку інформацію за запитом.

Таким чином, вітчизняна практика податкового консультування в Україні наступна:

1. Податкові консультації є відомчі та приватні, які мають відмінності щодо регулювання їх надання.
2. Відомчі податкові консультації регулює ДПС України. Такі послуги передбачають роз'яснення окремих положень податкового законодавства. Законодавством України передбачено, що офіційні податкові консультації мають право надавати тільки контролюючі органи у сфері оподаткування.
3. Приватні податкові консультації надаються або консалтинговими, або аудиторськими та юридичними компаніями та регулюються внутрішніми документами таких організацій та установ.
4. В Україні є в даний час незалежне податкове консультування не регламентується на законодавчому рівні. Є тільки Проект закону «Про податкове консультування» [9]. У разі прийняття закону будуть визначені повноваження і відповідальність аудиторських, консалтингових та юридичних

компаній, та тих незалежних податкових консультантів, які вже працюють на ринку податково-консультативних послуг.

Необхідно звернути увагу, що професія податкового консультанта в європейських державах користується попитом серед платників як фізичних так і юридичних осіб та стає все більш популярною. Так, дійсно, надання податково-консультативних послуг допомагає зменшити податкові витрати платників у законний спосіб, допомагає у налагодженні взаємовигідних і партнерських відносин між державою та платниками податків та зборів, сприяє підвищенню податкової дисципліни та формуванню податкової культури в суспільстві.

А податкова культура та податкова грамотність є найважливішими умовами ефективного функціонування податкової системи будь-якої держави, зменшує ймовірність податкових правопорушень.

2.2. Оцінка податкової культури як інструменту уникнення податкових правопорушень

У сучасних складних умовах війни з росією особливу увагу необхідно приділяти забезпеченню національного економічного розвитку, економічної та фінансової безпеки. Система оподаткування вимагає адаптації до умов війни, тому зазнає змін та ускладнюється. Однак ще й до початку війни податкова культура, а також податкова грамотність та відповідно податкова дисципліна в Україні знаходились на досить низькому рівні. Також низькою є оцінка суспільством діяльності працівників податкової служби та її імідж. Така ситуація призводить до ухиленням від сплати податків, крім того спостерігається зловживаннями з боку державних органів влади, корупція. Все це сповільнює й без того досить низький розвиток економіки України.

Варто зазначити, що фіскальна прозорість є ключем до підвищення податкової грамотності та податкової культури.

Податкова дисципліна є базовий індикатор податкової культури.

Податкова дисципліна є відображенням рівня дотримання податкових зобов'язань.

У випадку, коли значна частина платників системно порушують податкову дисципліну, може сформуватись «менталітет приховування податків. Це один з аспектів порушення податкової дисципліни, який у випадку виникнення фінансової, адміністративної чи кримінальної відповідальності набуває факту податкового злочину. Фінансова відповідальність є однією з юридичних її форм та в Україні регламентується Податковим кодексом, зокрема в частині визначення податковим контролюючим органом суми податкових зобов'язань (стаття 102)» [17].

За порушення податкової дисципліни в Україні законодавче регламентування адміністративної відповідальності здійснюється Кодексом України про адміністративні правопорушення (стаття 163 (1-4), де зазначено : «порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків, ...неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), ...невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів, ...порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи» [17]. А за податкові злочини передбачена кримінальна відповідальність, яка регламентована Кримінальним кодексом України (стаття 212).

Одним із ключових проблем розвитку України є боротьба з корупцією. Корупція є деструктивом податкової культури, та в першу чергу, проявляється у корупційних діях податкових органів, а саме : «хабарництві, суб'єктивному лобізмі чи підкупі посадових осіб, корупційному посередництві між платниками податків та органами влади, сприянні працевлаштуванню в органи близьких осіб, неофіційних комунікаціях з платниками податків, зокрема бізнесом, отриманні нерегламентованих

законодавством пільг, премій, майна, інших додаткових стимулів» [7, с. 240].

В Україні при Державній податковій службі функціонує Управління з питань запобігання та виявлення корупції, діє Антикорупційна програма та вчиняються інші формально ефективні заходи. Розробка і координація впровадження Антикорупційної стратегії є відповідальністю НАЗК, закріпленою за ним на законодавчому рівні.

Антикорупційна стратегія – це документ, який допомагає забезпечити командну роботу всіх органів влади для подолання корупції. 20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Антикорупційну стратегію, яка діятиме до 2025 року.

В основу розробки Стратегії покладені 5 основних принципів:

1. оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування. Зокрема передбачено позбавлення органів влади надмірних повноважень та усунення дублювання їх функцій.
2. зниження «людського фактору» та збільшення прозорості і ефективності у стосунках держави з громадянами та організаціями. Цього вдасться досягти завдяки запровадженню правил загальної адміністративної процедури та цифровізації більшості процесів та послуг;
3. створення зручних та законних альтернатив корупційним практикам;
4. забезпечення дієвого державного контролю за дотриманням публічними службовцями правил етичної поведінки та вимог антикорупційного законодавства;
5. забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

В свою чергу, Уряд на позачерговому засіданні Кабінету Міністрів, що відбулося в межах засідання Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентіві України, затвердив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки. Документ є ключовим інструментом реалізації Антикорупційної

стратегії 2021-2025, ухваленої Законом України.

Програма містить заходи, спрямовані на підвищення ефективності системи запобігання корупції в різних сферах суспільного життя, формування негативного ставлення до корупції в суспільстві та забезпечення невідворотної відповідальності за корупцію.

Зокрема, Програма передбачає заходи у сфері судочинства, державного регулювання економіки, митної справи та оподаткування, державного та приватного сектору економіки, будівництва, земельних відносин та інфраструктури, сектору оборони, охорони здоров'я, освіти й науки та соціального захисту.

Крім того, у документі передбачені заходи, спрямовані на усунення можливих корупціогенних факторів, вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Також Програмою врегульовуються питання координації та моніторингу оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання.

Проте, нажаль у реальності в податковій системі, так як і в інших сферах суспільного й економічного життя, корупція залишається глибоко вкоріненою в норми поведінки.

В табл. 2.3. продемонстровано, як частково покращилась ситуація щодо боротьби з корупцією в Україні після 2005 року та 2014 року.

Однак позиції України залишаються досить низькими для розвитку та конкурентоспроможності держави в європейському просторі.

Рейтингові оцінки «Transparency International» підтверджують, наскільки глибоко укорінена корупція, яка «сприймається» нажаль як норма щодо вирішення різних питань як на побутовому, так і на державному рівні.

Таблиця 2.3.

**Індекс сприйняття корупції в Україні згідно з «Transparency International»,
1998-2022 роки**

Рік	Бали	Місце у рейтингу (1 – найкраще)	Місце у рейтингу (з кінця)
2022	33 (0-100)	116 (з 180 країн)	64
2021	32 (0-100)	117 (з 180 країн)	63
2020	33 (0-100)	117 (з 180 країн)	63
2019	30 (0-100)	126 (з 180 країн)	54
2018	32 (0-100)	120 (з 180 країн)	60
2017	30 (0-100)	126 (з 179 країн)	53
2016	29 (0-100)	131 (з 176 країн)	45
2015	27 (0-100)	130 (з 176 країн)	46
2014	26 (0-100)	142 (з 175 країн)	33
2013	25 (0-100)	144 (з 175 країн)	31
2012	26 (0-100)	144 (з 176 країн)	32
2011	2,3 (0-10)	152 (з 183 країн)	31
2010	2,4 (0-10)	134 (з 178 країн)	44
2009	2,2 (0-10)	146 (з 180 країн)	34
2008	2,5 (0-10)	134 (з 180 країн)	46
2007	2,7 (0-10)	118 (з 179 країн)	61
2006	2,8 (0-10)	99 (з 163 країн)	64
2005	2,6 (0-10)	107 (з 158 країн)	51
2004	2,2 (0-10)	122 (з 146 країн)	24
2003	2,3 (0-10)	106 (з 133 країн)	27
2002	2,4 (0-10)	85 (з 102 країн)	17
2001	2,1 (0-10)	83 (з 91 країн)	8
2000	1,5 (0-10)	87 (з 90 країн)	3
1999	2,6 (0-10)	75 (з 99 країн)	24
1998	2,8 (0-10)	69 (з 85 країн)	16

Складено за даними [8].

Так, дійсно, висока корупція є деструктивом формування інституційної довіри між державою та платниками податків. Довіра і довірчі відносини є тими основними елементами соціального капіталу, який є ключовим фактором, що сприяє забезпеченню добробуту населення і його економічного розвитку.

Нажаль в Україні значна частина платників податків не усвідомлює і не вірить, що добровільна та повна сплата податків повернеться до них у

вигляді суспільних послуг і соціальних гарантій. Крім того, ще одним чинником уникнення від оподаткування платниками є складність та нестабільність податкового законодавства. Якщо держава створить сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, то підприємці будуть більш добросовісно відноситись до виконання своїх податкових зобов'язань, так як будуть розуміти, що віддаючи частину свого прибутку, взамін отримають від держави суспільно корисні послуги.

Як свідчить досвід європейських та інших зарубіжних держав, їхні громадяни також незадоволені високими ставками та кількістю податків, однак мають свідоме ставлення до необхідності їх сплати. Так, оподаткування в європейських державах розглядається як громадянський обов'язок перед державою і забезпечує його підтримку.

Досвід зарубіжних держав вказує на те, що бюджетні кошти, які використовуються для забезпечення підвищення культури оподаткування і обізнаності громадськості в сфері оподаткування, спрямовані на добровільну сплату податків, а це значно менше за витрати на примусове управління та стягнення податків.

Система оподаткування є саме тим важливим інструментом забезпечення економічного, соціального і культурного потенціалу розвитку держави. Тому потрібно насамперед покращувати систему оподаткування в напрямку досягнення партнерських взаємовідносин.

Підвищення рівня податкової культури потребує більш нових та сучасних підходів, а саме покращення інформаційно-роз'яснювальної роботи.

Заходи, які вживаються податковими органами, мають передбачати надання громадянам електронних послуг, які надзвичайно стають актуальними в умовах дії зараз дуже важливі, які сприятимуть зміцненню податкової культури та стимулюють платників податків сплачувати податки, збільшуючи тим самим надходження до державного бюджету.

Висновки до розділу 2

На формування податкової культури впливає багато факторів, серед яких найбільш вагомими є :

- постійні зміни та доповнення до податкового законодавства;
- високий рівень корупції,
- нерівноцінний рівень податкового навантаження, зокрема на малий і великий бізнес;
- низька оцінка суспільством діяльності податкової служби;
- неналежний рівень надання податкових консультацій з боку органів державної влади та відсутнє державне регулювання інституту податкового консультування.

Досвіду ЄС вказує на використання ними системи інформаційно-просвітницьких заходів для підвищення рівня сплати податків, забезпечення балансу інтересів платників податків та органів влади.

Підвищення податкової грамотності платників потребує в Україні все нових та сучасних методів. Культура оподаткування передбачає розуміння громадянами важливості сплати податків, прав та обов'язків, які пов'язані із системою оподаткування. Податкові органи мають надати громадянам більше електронних послуг, що буде усувати суб'єктивні фактори та несправедливе ставлення податківців до платників, сприятиме зміцненню культури оподаткування, та буде збільшувати надходження до бюджетів держави.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

3.1. Європейський досвід формуванні податкової культури

У країнах ЄС громадяни та держава вбачають розвиток податкових відносин на основі «податкової угоди», яка встановлює фінансовий обмін між податковими органами та платниками податків. Однак цей взаємозв'язок виходить за рамки такого обміну і включає партнерські відносини та лояльність учасників угоди один до одного. Так, модель дотримання податкового законодавств базується в ЄС на «людських почуттях морального обов'язку сплачувати податки; сприйнятті населенням справедливості податкової системи і, зокрема, думки, що інші платники податків також їх сплачують; рівні довіри платників податків до уряду, що повинен ефективно витратити кошти податкових надходжень, зокрема, на суспільні блага, які принесуть користь платникам податків» [22].

Таким чином, базовими факторами впливу на поведінку платників щодо дотримання податкового законодавства та свідомої сплати податків, виступають :

- поєднання індивідуальних цінностей та норм;
- соціальних цінностей та норм;
- віри щодо справедливості податкової системи;
- простоти дотримання законодавства про податки.

Невідповідність даних факторів регулюється системою обмежуючого характеру.

В межах індивідуального підходу в ЄС розглядають більш уточнені фактори свідомої сплати податків. Вони визначають коли та якою мірою конкретний платник податків виконуватиме свої «зобов'язання:

- а) величину податкового тягаря;
- б) обсяги витрат, пов'язаних з дотриманням податкового законодавства,

наприклад, час, необхідний для реєстрації платника податків, заповнення податкових декларацій, податкову консультацію, витрати на залучення фахівців у сфері оподаткування тощо;

в) знання платника податків, тобто, знання і практичні навички, які дозволяють йому справляти податки в межах усвідомлення того, чому і як вони сплачуються;

г) ймовірність виявлення і масштаб покарання за недотримання податкового законодавства;

д) прямі вигоди, які отримує платник податків при сприянні дотримання податкового законодавства». Такий підхід дає можливість реєстрації платників податків у більш лояльній групі податкового ризику, що в свою чергу, відповідає лояльній системі податкового контролю. Потрібно звернути увагу, що ймовірність настання покарання у випадку недотримання податкової дисципліни та безпосередні вигоди від її дотримання вважаються основними факторами мотиваторами, чи/або обмежуючими факторами свідомої сплати податків;

е) норми та цінності, тобто внутрішні фактори, які викликають у платника податків бажання «добровільно» сплачувати податки. «Добровільному» дотриманню податкового законодавства в європейських країнах сприяє справедливе та прозоре ставлення до платника податків органами управління податками та ефективність витрачання державними органами доходів від податкових надходжень [18].

Деякі вище вказані фактори взаємопов'язані (див. рис. 3.1.)

Наприклад, низьких витрат на дотримання вимог законодавства по податкам (б) недостатньо у тому випадку, коли у платника відсутні відповідні знання і навички (в). Та навіть, якщо витрати на дотримання вимог податкового законодавства є низькими та у платника податків достатньо розвинута податкова свідомість, це все одно податкова дисципліна, та крім цього, вимагає застосування «батога» - високої ймовірності виявлення та значних масштабів покарання за недотримання законодавства про податки та збори (г) та

«пряника» - прямих вигод (д), а саме тих факторів, які мотивують платників податків свідомо сплачувати податки та збори, або комбінацію (г), (д) і (е).

Рис 3.1. Фактори свідомої сплати податків на рівні платника податків.

Джерело: складено за даними [20]

Окрім того, зміни в державній податковій політиці та адмініструванні податків та зборів можуть торкнутися дотримання платниками податкового законодавства через вплив на фактори груп від (а) до (е). А це означає, що поєднання податкової політики держави і адміністративних заходів, скоріше за все, є необхідним для підвищення рівня дотримання платниками податків податкового законодавства залежно від конкретних обмежень.

Для прикладу, якщо платник податків має достатні знання про систему оподаткування, в тому числі закони та правила, то сприяння поінформованості та податкової грамотності платників податків може мати незначний вплив щодо дотримання податкового законодавства. Так, необхідність підвищення податкової грамотності платників податків може суттєво відрізнятись для різних груп платників податків і тому може більш гострішою для індивідуальних платників податків, а ніж для великих підприємств.

Саме тому, заходи для підвищення податкової культури та дотримання податкової дисципліни мають бути розроблені згідно до різних груп платників і конкретних обмежень, з якими вони стикаються.

Питання податкової свідомості та культури у практиці країн ЄС тісно пов'язані з податковим середовищем та прозорістю оподаткування. Податкова прозорість (транспарентність) спочатку розглядається в ЄС як спосіб суб'єкта оподаткування знайти свій підхід до податків та до сум сплати податку. Транспарентність європейські фахівці розглядають як спосіб розкривати інформаційний зміст податкових платежів, та як формат співпраці податкових органів різних держав у сфері обміну інформацією щодо платників податків та зборів.

Так, у 2010 році Європейський парламент домогся, щоб питання податкової прозорості і обліку стали сферами діяльності Європейської комісії. А вже в 2012 році Рада ЄС ініціювала питання щодо впровадження Директив ЄС з податкової прозорості та обліку.

А в квітні 2013 р. Європейським парламентом прийнято пропозиції, які вимагають від банківських установ надавати інформацію про фінансовий результат до оподаткування уповноваженим владним інститутам а також отримувати від них інформацію щодо розміру податкових платежів.

В свою чергу, владні структури мають щорічно звітувати перед Європейською комісією. В 2013 році у країнах ЄС вступив у силу проект Директиви щодо обліку операцій та платежів, який вимагає звітності «влади і перед владою».

У березні 2015 року Європейська комісія представила Пакет заходів досягнення податкової прозорості (далі – Пакет) у рамках реалізації своїх амбітних планів для вирішення корпоративного ухилення від сплати податків та шкідливої податкової конкуренції в країнах ЄС.

Ключовою складовою цього Пакету є пропозиція щодо введення автоматичного обміну інформацією між державами-членами ЄС відносно їх ухвали у сфері оподаткування» [21].

В ЄС вважають, що ухилення від сплати податків великими підприємствами скорочує на мільярди євро на рік державні бюджети країн ЄС, а це підриває справедливий розподіл податкового тягара та справедливу конкуренцію. Корпорації використовують складність податкових правил та відсутність співпраці між державами-членами ЄС з метою перерозподілу свого прибутку та мінімізації своїх податків.

Отже, в ЄС вбачають, що підвищення податкової прозорості і відповідно співпраця є життєво необхідними у боротьбі з агресивним податковим плануванням та відповідно «тіньовою» податковою практикою. Саме тому запропонований Пакет ЄС забезпечить державам-членам необхідну їм інформацію для захисту їх баз оподаткування та буде сприяти ефективному спрямуванню дію на ті компанії, які намагаються уникати сплати податків. Крім Пакет включає ініціативи, які пов'язані також з іншими ініціативами ЄС задля просування ідеї податкової прозорості, а «саме:

- оцінка можливих нових вимог до прозорості для транснаціональних корпорацій. Комісія вивчить доцільність нових вимог до прозорості для корпорацій, таких як публічне розкриття певної податкової інформації транснаціональних корпорацій;

- перегляд Кодексу поведінки бізнесу у сфері оподаткування. Проте, останнім часом Кодекс став менш ефективним у ліквідації шкідливих податкових режимів, оскільки його критерії не враховують більш складні схеми ухилення від сплати податків корпораціями, що обумовило перегляд Європейської комісії його норм з метою підвищення ефективності Кодексу;

- кількісна оцінка масштабів ухилення від сплати податків та його запобігання. Європейська комісія разом з Євростатом працюватиме з державами-членами ЄС, щоб виявити, яким чином можна досягти надійного рівня масштабів ухилення від сплати податків та його запобігання. Відповідні статистичні дані про масштаби і наслідки проблеми сприятимуть впровадженню більш ефективних заходів податкової політики;

- скасування Директиви про податкові заощадження. Європейська

комісія пропонує скасувати Директиву про податкові заощадження, так як її зміст випередив більш амбітне законодавство ЄС, яке вимагає широкого охоплення автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки, у тому числі, заощаджень пов'язаних з доходами (IP/13/530).

Згодом дві законодавчі ініціативи цього пакету будуть представлені Європейському парламенту для консультацій і Раді ЄС для їх прийняття. Наступним етапом на рівні країн ЄС буде План дій з корпоративного оподаткування, що буде зосереджувати заходи на забезпечення більш справедливого й ефективного корпоративного оподаткування в рамках єдиного ринку, в тому числі повторного запуску Єдиної зведеної корпоративної податкової бази (CCSTB) та ідеї для інтеграції нових заходів країн ОЕСР та G20 по боротьбі з розпадом податкової бази і перерозподілу прибутків (BEPS) на рівні країн ЄС» [21].

Таким чином, можемо підсумувати, що основними категоріями, які обумовлюють поведінку платників податків в країнах ЄС в сфері дотримання податкового законодавства, європейські фахівці вважають податкову мораль, податкову дисципліну а також податкову культуру, а ще справедливість побудови податкової системи і відповідно рівень довіри платників податків до свого уряду. В рамках індивідуального підходу європейські фахівці розглядають здебільшого уточнені фактори свідомої сплати податків та зборів:

- величину податкового тягаря;
- обсяг витрат, які пов'язані з дотриманням податкового законодавства;
- навички та знання платника податків;
- ймовірність виявлення та масштаб покарання за недотримання законодавства по податкам та зборам;
- прямі вигоди від дотримання податкового законодавства чи/або сприянню йому;
- цінності та норми платників податків.

Один із пріоритетних напрямів розвитку податкової культури держав ЄС

– це досягнення податкової прозорості фінансових операцій у державах та за їх межами.

3.2. Податкове консультування як спосіб підвищення рівня податкової культури

Одним із шляхів підвищення рівня податкової культури в Україні є податкове консультування, яке полягає у наданні послуг платникам щодо роз'яснення особливостей податкової системи. Метою податкового консультування є сприяння підготовці висококваліфікованих фахівців, які можуть надати якісні та ефективні податкові консультації платникам відповідно до податкового законодавства.

Загалом під поняттям податкова консультація розуміється надання послуг платникам податків у вигляді консультування в сфері оподаткування, а за потреби ще й виконання всіх послуг, які сприяють даній роботі, до яких відносять складання та оформлення податкової звітності, податкове планування та оптимізація податкових платежів тощо.

Також деякі вчені під процесом податкового консультування розуміють «послідовну серію дій та заходів, які вживає податковий консультант для вирішення проблем клієнта та/або створення умов, при яких клієнт у змозі зробити це самостійно. Це будь-яка форма надання допомоги щодо вирішення проблем, пов'язаних з оподаткуванням юридичних або фізичних осіб, при здійсненні якої консультант сам не відповідає за результат впровадження прийнятих рішень, зокрема за обчислення податкової бази того чи іншого податку, порядок і строки його сплати, але допомагає тим, хто відповідальний за цей процес. Поряд з цим під податковим консультуванням можна розуміти і консультаційну службу з передачі знань організаціям та іншим клієнтам за допомогою спеціально навчених і кваліфікованих осіб, які допомагають замовнику виявити проблеми з оподаткування, проаналізувати їх, розробити рекомендації щодо їх вирішення, а при необхідності сприяють вирішенню цих

проблем» [14].

Згідно із визначенням Європейської конфедерації податкових консультантів «податкове консультування включає в себе підготовку та подання податкових декларацій платників податків, надання консультацій та рекомендацій щодо податкового планування, а також представлення та захист інтересів платників податків у відносинах з адміністративними та судовими органами та надання інших порад щодо оподаткування і пов'язаних з ним послуг» [14].

У 2008 році було запропоновано врегулювати на законодавчому рівні відносини, які пов'язані з діяльністю з податкового консультування, однак проект Закону України «Про податкове консультування в Україні» (далі – проект Закону) не прийнятий до нині.

Викладена в проекті Закону сутність податкового консалтингу як професійної діяльності та надання платних послуг клієнтам (платникам, які потребують таких консультацій), сприяння платникам податків та податковим агентам а також інші норми податкового законодавства потребує доопрацювання й доповнення та все ж таки має бути законодавчо врегульована.

Метою незалежного податкового консультування має бути сприяння підготовці таких висококваліфікованих фахівців, які мають нове управлінське мислення і знання, та можуть надати ефективні податкові консультації відповідно до конкретних обставин податкового законодавства.

Податкове консультування необхідно розвивати насамперед тому, що система оподаткування в Україні як ми зазначали в попередніх параграфах є складною та постійно зазнає змін, крім того способи ведення податкової документації є складними та потребують багато часу. Також інколи норми податкового законодавства можна трактувати по різному. Саме тому потрібно шукати компроміс у вирішенні конфлікту інтересів між платниками та податковими органами.

Виникає необхідність створення між платниками та органами державної влади атмосфери діалогу і взаєморозуміння. Саме тому податковий консультант

може бути тим посередником між державою і платниками, допомагаючи останнім розібратись у тонкощах та особливостях податкового законодавства, вибрати ефективний спосіб ведення свого бізнесу, мінімізувати ризики своєї підприємницької діяльності при сплаті податкових зобов'язань.

Робота податкового консультанта є надзвичайно важливою як для платника податків так і для держави. Податковий консультант не зосереджується лише на роз'ясненні норм податкового законодавства, так як це роблять представники податкових органів, а допомагає коректно та ефективно застосовувати норми діючого податкового законодавства та здійснювати податкове планування.

Саме тому незалежні податково-консультативні послуги платникам податків сприяють підвищенню рівня податкової культури так як допомагають суб'єктам оподаткування виконувати свої податкові зобов'язання. Саме тому розвиток інституту податкового консультування повинен викликати інтерес зі сторони держаних органів влади для врегулювання їх діяльності.

Варто звернути увагу, що робота податкового консультанта передбачає:

- багатосторонню підготовку та дослідження питань, що виникають в процесі ведення фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємств;
- перевірку податкових декларацій та інших звітних податкових документів щодо правильності нарахування і достовірності даних а також точності розміщеної в них інформації та визначення можливостей економії коштів платника;
- надання консультативної допомоги, яка передбачає перевірку всієї інформації платника податків, яка подається до податкових органів;
- підготовка первинних документів та надання рекомендацій і створення клієнтських файлів платника податків;
- консультації управлінському персоналу щодо здійснення податкового планування;
- аналіз усіх останніх змін і доповнень до податкового законодавства та практика їх застосування платниками податків;

— вивчення взаємовідносин платника з податковими органами та при необхідності допомога щодо їх врегулювання;

— аналіз інформації щодо податкового навантаження і побудова моделей, які дозволять платникам краще розуміти наслідки прийнятих рішень з питань оподаткування;

— підготовка звітів для платників податків з наданням необхідних рекомендацій.

Виділяють наступні критерії податкового консультування, які можуть бути орієнтиром щодо ефективної організації роботи податкових консультантів (див. табл. 3.1.)

Таблиця 3.1

Критерії організації діяльності податкових консультантів

№	Критерії	Сутнісна характеристика
1	Досвід роботи та професійні знання	Здатність використовувати отриману в процесі набутого досвіду роботи з платниками інформації і постійне її оновлення; аналіз та відстеження поточних зміни законодавства, вміння передбачувати можливі наслідки трансформаційних процесів в сфері оподаткування.
2	Об'єктивність	Здатність комплексно оцінювати ситуацію, уникаючи упередженості та усталених оцінок і подвійних стандартів, зайвої інформації. Здійснення конкретних реалістичних дій та прийняття конкретних рішень.
3	Економічна результативність	Здатність пропонувати платникам податків економічно вигідні варіанти вирішення проблемних питань в сфері оподаткування, при цьому отримувати належний рівень оплати праці за надані послуги.
4	Відповідальність та надійність	Здатність викликати довіру у платника щодо виконання податковим консультантом послуг максимально якісно та з урахуванням пріоритетності інтересів клієнта – платника податків.
5	Конфіденційність	Здатність зберігати комерційну таємницю щодо отриманої від платника інформації, яка передбачає нерозголошення будь-яких відомостей, окрім передбачених законодавством випадків без попередньої згоди клієнта.

Джерело : складено за даними [14]

Також важливо зазначити, що в Україні, не дивлячись на відсутність

державного регулювання сфери податкового консультування, податкові консультації надаються різними компаніями та висуваються досить високі вимоги до якості податково-консультаційних послуг і до самих податкових консультантів.

Метою діяльності податкового консультанта є робота фахівців, які повинні забезпечити якісне виконання поставлених платником завдань і задоволення суспільних інтересів. Для досягнення зазначених цілей податковий консультант повинен дотримуватись наступних принципів податкового консультування.

На рисунку 3.2 відображено основні принципи податкового консультування, яких повинен дотримуватись податковий.

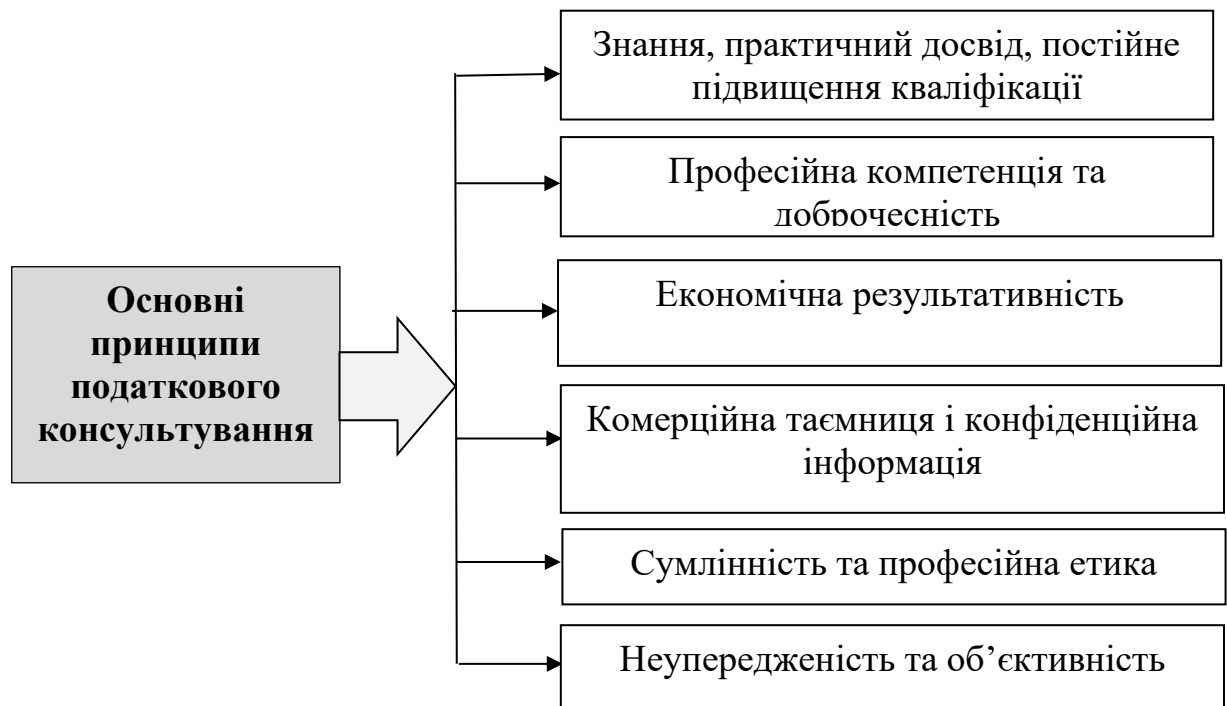

Рис. 3.2 Основні принципи податкового консультування

Джерело : складено автором за даними [9]

Зазначені принципи податкового консультування враховують всі аспекти податкової політики та спрямовані на виконання своїх вимог: задоволення потреб держави задля наповнення бюджету податковими надходженнями і врахування інтересів платників податків, а це в кінцевому результаті буде сприяти підвищенню податкової дисципліни та відповідно рівня податкової

культури.

Таким чином, роль податкового консультування є досить суттєвим фактором підвищення ефективності сплати податків, адже платники податків, які звертаються за консультаціями і допомогою до податкових консультантів, уникають багатьох проблем, пов'язаних з недотриманням податкового законодавства та мають можливість покращити економічні показники своєї діяльності.

Проте в Україні в даний час існує ряд невирішених проблем щодо розбудови інституту податкового консультування, а саме:

обмеженість фінансових ресурсів у платників (як фізичних так і юридичних осіб) для оплати послуг податкових консультантів. Тому такими послугами користуються здебільшого лише великі компанії;

– відсутні чіткі вимоги щодо професійної освіти, прав та обов'язків податкових консультантів, недостатній вплив професійних асоціацій консультантів на їх діяльність, надійність і професіоналізм індивідуальних консультантів чи/або консалтингових компаній;

– відсутні чіткі принципи та етика податкового консультування, які негативно впливають на якість надання консультаційних послуг а також на імідж консультантів серед платників;

– низький рівень податкової культури платників податків а також і податківців;

– недостатня довіра з боку платників до податкових консультантів щодо захисту комерційної таємниці платників;

– корумпованість органів державної та виконавчої влади.

Для вдосконалення сфери податкового консультування та відповідно підвищення рівня податкової культури і податкової грамотності платників в Україні необхідно:

– налагоджувати та розвивати партнерські взаємовигідні стосунки платників податків та контролюючих органів шляхом підвищення культури оподаткування та забезпечення відкритості і справедливого та зрозумілого для

всіх категорій платників податкового законодавства;

- надавати платникам податків якісні сервісні податкові послуги; розвивати існуючі та впроваджувати інноваційні електронні податкові сервіси;
- впроваджувати ефективні методи боротьби з корупцією в сфері оподаткування, що підвищить довіру до податкових органів, завдяки активній співпраці з міжнародними організаціями;
- сприяти поширенню серед різних категорій платників більш доступних податкових консультацій, адже податкове консультування виступає одним із інструментів захисту платника податків та надає їм можливість завчасно з'ясувати позицію податкового органу та сприяє недопущенню помилок у податковій звітності;

Таким чином, податкове консультування є важливим напрямком підвищення рівня податкової культури та гармонізації відносин усіх суб'єктів податкових відносин. У перспективі надання якісних податкових консультацій сприятиме збільшенню податкових надходжень та посилюватиме в цілому фінансову складову держави.

В Україні ринок податково-консультаційних послуг має значні перспективи розвитку. Для розвитку інституту податкового консультування в Україні важливо врегулювати законодавчі основи його функціонування шляхом: удосконалення та прийняття нормативно-правових актів, які б забезпечували його діяльність; встановлення чітких вимог фахової освіти податкових консультантів; ліцензій на право здійснення податково-консультаційних послуг тощо.

3.3. Напрями формування культури сплати податків в Україні за європейським зразком

Ставлення громадян до системи оподаткування знаходить «відображення в податковій культурі, яка базується на розумінні об'єктивної необхідності оподаткування та відповідальному ставленні до виконання ними своїх

податкових зобов'язань. Високий рівень податкової культури є запорукою успішного економічного розвитку держави в цілому. На жаль, в Україні протягом тривалого часу існує вкрай неприємне ставлення до податків, яке пов'язане насамперед зі складним податковим законодавством, яке постійно змінюється та іміджем податкової служби як «карального органу» [11].

Формування високого рівня культури сплати податків – це проблема комплексного характеру, яка залежить від рівня податкової грамотності та дисципліни. Вона охоплює крім того питання імплементації загальної теорії оподаткування при визначенні напрямів податкової політики, а також вибір необхідних для ефективного функціонування системи оподаткування конкретних видів податків та створення ефективної системи податкового адміністрування, формування належного податкових взаємовідносин між платниками та працівниками податкової служби.

У сучасних умовах розвитку економіки, коли йде повномасштабна війна з країною-агресором росією, для покращення взаємовідносин держави з громадянами необхідно забезпечити належний рівень законодавчої культури, яка обумовлена саме податковою грамотністю і правосвідомістю суспільства. Варто наголосити, що «з одного боку, держава повинна позиціонувати шанобливе ставлення до платників податків, адже саме від них залежить фінансово-економічна могутність держави, а з іншого - повинна підвищувати відповідальність платників податків перед державою.

І тому процес формування податкової культури повинен відбуватись у постійній підтримці такої рівноваги. Варто звернути увагу, що в країнах ЄС сформувалось свідоме та відповідальне ставлення до виконання своїх податкових зобов'язань. Крім того в багатьох державах ЄС (Швейцарія, Нідерланди, Німеччина та інших) високий рівень податкової дисципліни пояснюється почуттям національного достоїнства та високим рівнем громадянської правосвідомості.

Саме тому вивчення та дослідження кращих традицій оподаткування та податкової культури в країнах ЄС та їх поширення в Україні є надзвичайно

важливим, адже оподаткування та податкова культура в цих країнах знаходяться на високому рівні наукової та професійної культури» [19].

Податкова культура в європейських країнах з боку державних структур вимірюється саме досконалістю податкової системи, визначеністю та повнотою законодавства, а також компетентною і безкорисливою діяльністю податкових органів, та якістю надання консультативних послуг в податковій сфері і проведенням роз'яснювальної роботи в суспільстві. В свою чергу, рівень податкової культури самих платників – це етично мотивована, внутрішня готовність платити податки згідно чинного законодавства, а також почуття свідомості і громадянського обов'язку.

Варто наголосити на тому, що для підвищення рівня податкової культури, потрібно насамперед підвищити довіру до діяльності податкової служби. В даний час урядом України визначена місія ДПС і сформовано «Стратегічний план Державної податкової служби України на 2022 – 2024 роки», в якому стратегічна ціль № 3, це: «Формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві» [12].

В стратегічному плані, для досягнення стратегічної цілі по формуванню «позитивного іміджу ДПС України європейського рівня, який забезпечить гармонізацію інтересів держави та платників податків, пріоритетними напрямками у діяльності ДПС визначено: транспарентність і зрозумілість роботи ДПС для суспільства; покращення адміністрування податків та налагодження діалогу з бізнесом; посилення боротьби з корупційними проявами в структурі ДПС; забезпечення належних умов праці працівникам податкових органів; подальший розвиток електронних сервісів, підвищення рівня обслуговування платників податків та податкової грамотності.

Таким чином, одним із найважливіших напрямків удосконалення економічних відносин між державою, з одного боку, та бізнесом і населенням, з іншого, виступає зміцнення податкової культури та дисципліни. Побудувати економічно розвинену державу неможливо без участі кожного члена суспільства, який свідомо бере участь у цьому процесі, тобто працює та сплачує

податки. Однією з умов формування в суспільстві високого рівня податкової культури є підвищення податкової грамотності та зниження фінансових і податкових ризиків громадян» [12].

Необхідно звернути увагу, що в статті 67 Конституції України зазначено, що сплата податків своїй державі є «обов'язком для всіх громадян. В той же час держава має зобов'язання забезпечити права своїх громадян та при цьому наповнення бюджету країни податковими надходженнями у повному обсязі. В цьому контексті надзвичайно важливим завданням для українського суспільства є виховання у громадян доброчесного та свідомого ставлення до виконання ними своїх податкових зобов'язань та відповідно формування податкової культури, як до гарантії функціонування держави. Україна обрала інтеграцію до Європейського Союзу (далі – ЄС) своїм стратегічним напрямком розвитку та отримала статус кандидата до вступу в ЄС. Для продовження руху до членства в ЄС наша держава повинна зробити ряд євроінтеграційних кроків, одним із яких є гармонізація системи оподаткування в Україні на рівні ЄС та адаптація податкової політики України до спільної податкової політики ЄС. В «Угоді про асоціацію між Євросоюзом і Україною є зобов'язання України щодо імплементації стандартів та кращих практик ЄС у сфері оподаткування (додаток XXVIII до глави 4 «Оподаткування» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво»))» [19].

В Україні йде війна і вона потерпає від російської агресії. Така ситуація впливає і на податкову систему, адже вона потребує гнучкості та адаптації до нових реалій. Вносяться зміни та постійно робляться доповнення до діючого податкового законодавства. Система оподаткування в Україні, яка ще до війни була складною для розуміння та виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань, ще більше ускладнюється. Саме тому «податкова культура, податкова грамотність та відповідно і податкова дисципліна знаходяться на низькому рівні. Також в даний час як і протягом всього періоду існування податкової служби оцінка суспільством її діяльності та імідж залишаються досить низькими. Така ситуація супроводжується ухиленням від

сплати податків, зловживаннями з боку представників державних органів влади своїми службовими обов'язками, що не сприяє розвитку економіки України та ще більше сповільнює її розвиток. Необхідно зазначити, що культура сплати податків в країнах ЄС та рівень податкової дисципліни і свідомого ставлення громадян до виконання ними своїх податкових обов'язків знаходяться на високому рівні» [19].

В той же час в державах-членах ЄС податкова дисципліна «знаходиться на належному рівні, так як уряди країн поряд із вдосконаленням системи оподаткування працюють над підвищенням рівня податкової дисципліни за рахунок ліквідації лазівок у податковій системі. Так, для прикладу можна навести досвід Польщі, яка «спромоглася збільшити свої доходи, не обтяжуючи своїх громадян додатковими податками. У свою чергу, ці покращення створили додатковий бюджетний простір для розширення програм, спрямованих на покращення життя громадян – створюючи справді безпрограшний сценарій, який інші країни могли б взяти на озброєння!» [10].

У країнах ЄС ефективність податкової системи формується за рахунок одночасного застосування як механізмів виявлення податкового шахрайства та ухилення від сплати податків так і заходів спрощення процедури «справляння податків: використання санкцій до платників податків, які свідомо не платять податки або не дотримуються податкової дисципліни; спрощення процедур для тих, хто прагне дотримуватися податкової дисципліни, тобто є свідомим платником податків, але бореться зі складною податковою системою. Пошук відповідного балансу між двома механізмами оподаткування у Європі виявляється досить складним та неоднозначним» [10].

Досвід країн ЄС вказує на те, що існує тісний «взаємозв'язок між дотриманням податкового законодавства, соціальними нормами та ефективністю інститутів (органів оподаткування), які відповідають за збір податків і перерозподіл суспільних благ. Цей взаємозв'язок формує рівень податкової свідомості громадянина Європейської спільноти. Даному рівню податкової свідомості відповідають соціальні норми, які є правилами

регулювання податкової поведінки людей з урахуванням їх потреб, прагнень та суспільних меж. Соціальні норми в рамках дотримання податкового законодавства формуються колективною поведінкою платників податків, яка визначається взаємодією між окремими платниками податків. Якщо досліджувати соціальні норми окремо, то вони виступають детермінантами рівня відповідальності у дотриманні податкової дисципліни суспільством, який характеризується мірою ухилення від сплати податків» [19].

Європейська практика формування високого рівня податкової культури свідчить про те, що найбільш ефективно надання суспільних благ досягається в тому випадку, коли діяльність уряду та відповідно адміністрування податків ефективними.

На рис. 3.3. представлено взаємозв'язок всіх аспектів формування податкової свідомості у країнах ЄС.

Рис. 3.3. Взаємозв'язки у системі податкової свідомості в країнах ЄС.

Джерело : складено за даними [6].

В сфері неефективності на представленому графіку (до кінця осі «ефективності податкового адміністрування» – «Неефективність») дотримання податкового законодавства визначають соціальні норми, а саме : загальний рівень доходів задля забезпечення суспільних благ. Варто наголосити, що рівень дотримання податкового законодавства, зазвичай вище, якщо уряд спрямовує свої дії в напрямку забезпечення ефективного перерозподілу суспільних благ. Так, ефективне та продуктивне управління щодо забезпечення суспільних благ буде сприяти досягненню надання їх максимального рівня, навіть якщо адміністрування податків і відповідно система оподаткування є недостатньо ефективними, адже платники податків відчують зворотність від сплачених ними податків, а отже, будуть платити їх добровільно та у повному обсязі. З іншого боку, якщо платники відчують, що їх податкові платежі витрачаються урядом неефективно, тоді соціальні норми коригуються вже в напрямку ухилення від сплати податків. Дана ситуація представлена на діаграмі в області «Марнотратності уряду».

Таким чином, враховуючи «розглянуті концептуальні положення формування взаємозв'язків у системі податкової свідомості європейської спільноти, проаналізуємо результати реалізації заходів урядів щодо розвитку свідомого оподаткування. Так, держави-члени ЄС вжили системні заходи для підвищення ефективності податкового управління. Зазначені заходи включають такі механізми оподаткування: заходи полегшення добровільного дотримання податкового законодавства та стратегії примусу до його дотримання» [6]

Необхідно зауважити, що з метою сприяння добровільному дотриманню податкового законодавства країни-члени ЄС спрямували свої дії в напрямі спрощення адміністрування податків та процедур примусу. Тобто податкова політика урядів в одних державах базувалася на більш гуманних механізмах, в інших – на більш консервативних і жорстких.

Дії податкових органів таких країн як Болгарія, Словаччина, Фінляндія, Італія та інших з примусового дотримання податкового законодавства, були використані ними ЄС разом із заходами спрощення системи справляння

податків та зборів, а саме: розширення податковими органами сфери надання електронних послуг, а в деяких випадках зміна процедур оподаткування. Так, для прикладу, в Австрії, підвищено поріг щодо застосування процедури спрощення справляння ПДВ за рахунками фактурами.

У той час в багатьох інших країнах було встановлено більш жорсткі правила щодо запобігання податковому шахрайству і ухиленню від сплати податків. Все більше країн ЄС зосереджують податкову увагу на операціях з готівкою та можливість розширення і спрощення використання механізму повернення ПДВ.

Крім того, майже усі країни ЄС погодили FATCA, а саме Акт про іноземні рахунки дотримання податкової дисципліни США. Крім того, 8 «країн-членів ЄС сприяли створенню автоматичного обміну інформацією з податкових питань та прийняли міжнародні рішення у межах завдань подолання ухилення від сплати податків та покращення збору податків в країнах, що розвиваються. Отже, переконання в тому, що уряд дійсно діє в інтересах суспільства, сприятиме зростанню свідомого дотримання громадянами податкової дисципліни і тим самим зміцненню відповідних соціальних норм та гідної податкової поведінки» [20, с. 103-104].

Варто також звернути увагу на те, що уряди країн ЄС у сфері прямого оподаткування були націлені на максимальну уніфікацію законодавчих норм, а у сфері непрямого оподаткування – на гармонізацію вільного транскордонного переміщення капіталів, товарів та послуг. Так, держави-члени ЄС з метою розвитку податкової свідомості у громадян спрямували свої податкові політики на конкретні обставини, які сприяли формуванню податкових розривів, збалансувавши свої дії та заходи, що були націлені на спрощення, а також на більш жорсткі щодо дотримання податкового законодавства.

Підсумовуючи аналіз факторів та способів забезпечення високої культури сплати податків в зарубіжних державах, необхідно зазначити, що Україна докладає «зусиль щодо підвищення рівня податкової культури і одним із таких кроків є ратифікація «Угоди між Україною та Європейським Союзом про

участь України у програмі Європейського Союзу для співробітництва в галузі оподаткування “Fiscalis”, основна мета якої – співробітництво між податковими адміністраціями її країн-учасниць у питаннях боротьби з податковим шахрайством, ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням» [19].

Таким чином, аналіз успішного досвіду держав ЄС щодо підвищення рівня податкової культури та відповідно і податкової дисципліни і поширення в Україні кращих практик оподаткування і податкової культури держав-членів ЄС в сучасних реаліях сьогодення є надзвичайно важливим напрямком діяльності уряду України.

Отже, формування в Україні належного рівня податкової культури та податкової грамотності та відповідно податкової дисципліни відповідно європейських цінностей та традицій забезпечить встановлення діалогу і партнерських взаємовідносин між податковими органами та платниками податків та відповідно буде сприяти відповідальному ставленню платників податків до виконання ними своїх податкових зобов'язань.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши особливості формуванні податкової культури в державах ЄС, з'ясовано, що основними факторами, які впливають на добросовісне виконання платниками своїх податкових зобов'язань та відповідно поведінку платників податків в державах ЄС є справедливість системи оподаткування та відповідно рівень довіри платників податків до державних структур. В рамках індивідуального підходу в державах ЄС розглядаються здебільшого такі фактори свідомої сплати податків громадянами, як :

- величина податкового тягара як щодо оподаткування індивідуальних платників так і підприємств;
- обсяг витрат, які необхідні для виконання податкових зобов'язань;
- податкова грамотність та рівень податкових знань платників

податків;

- ймовірність виявлення податкових правопорушень та значна сума штрафних санкцій за недотримання податкового законодавства;
- отримання суспільних благ взамін дотримання податкового законодавства платниками податків;
- цінності та норми поведінки платників податків.

Також до пріоритетних напрямів розвитку культури сплати податків відносять в державах ЄС транспарентність фінансових операцій держави та державних витрат.

Задля досягнення балансу інтересів всіх учасників процесу оподаткування, а саме: платників податків, державних органів, податкових агентів, - в зарубіжних державах широко використовують надання послуг незалежними податковими консультантами.

Встановлено, що для формування культури оподаткування та стимулювання платників підтримувати податкову дисципліну використовуються різні методи та заходи, які залежать від рівня та якості життя, менталітету в кожній окремо взятій країні, рівня економічного розвитку.

З'ясовано, що не дивлячись на різний рівень податкової культури а також морально-етичні норми поведінки платників у розрізі різних країн ЄС, культура сплати податків а також рівень свідомої сплати податків платниками та добросовісне виконання ними податкових зобов'язань в цілому в державах ЄС знаходяться на високому рівні. Також заслуговують на увагу підходи ЄС щодо побудови партнерських відносин платників до податкових органів, які характеризуються високим рівнем сервісного обслуговування та професіоналізму. Також важливим напрямком формування податкової культури та підвищення податкової дисципліни і податкової грамотності є практика надання консультацій в державах ЄС незалежними податковими консультантами, діяльність яких регулюється та контролюється державою.

Пріоритетними напрямками підвищення культури сплати податків в

Україні мають бути :

- спрощення та вдосконалення податкового законодавства;
- підвищення якості податкових процедур;
- удосконалення механізму вирішення податкових спорів;
- підвищення якості інформаційно-консультаційних послуг для платників податків;
- сприяння розвитку незалежного податкового консультування та надання більш якісних податкових консультацій для різних категорій платників;
- підвищення рівня податкової дисципліни шляхом налагодження діалогу та зменшення контрольно-перевірочних дій;
- забезпечення дотримання працівниками податкових органів етичних норм та правил поведінки;
- підвищення іміджу податкової служби та престижності роботи в податковій службі.

Підвищення рівня податкової культури сприятиме усвідомленню громадянами податкової відповідальності та збільшенню надходження податкових платежів.

Таким чином, підвищення рівня культури сплати податків сприятиме зростанню суспільної правосвідомості та створюватиме умови для більш свідомого ставлення громадян до виконання ними своїх податкових зобов'язань. А це в перспективі збільшить податкові надходження та буде компенсувати можливі втрати державного й місцевих бюджетів, та в кінцевому результаті посилюватиме фінкальну компоненту безпеки держави.

ВИСНОВКИ

У рамках виконання дипломної роботи досліджено процес формування податкової культури платників податків в історичній ретроспективі, визначено фактори її формування, проаналізовано сучасний стан податкового консультування в контексті його впливу на формування податкової культури в Україні та визначено напрями підвищення податкової культури в Україні з врахуванням досвіду країн ЄС.

Визначено, що культура оподаткування, як частина національної культури держави, відображає розуміння і дотримання податкового законодавства, а також правильність обчислення, повноту і своєчасність сплати податків та зборів, розуміння ними своїх прав та обов'язків.

Проаналізовано стан податкової культури та податкової дисципліни в Україні та з'ясовано, що в суспільстві протягом тривалого часу є негативне ставлення до системи оподаткування та діяльності податкових органів.

Встановлено, що одним із таких факторів, які негативно впливають на формування податкової культури є постійні зміни та реформування податкового законодавства, яке продовжує бути досить складним для розуміння не тільки платниками податків, а й податківцями.

В Україні сучасна система оподаткування передбачає велику кількість різноманітних заходів контролю, з огляду на кількість порушень податкового законодавства та відповідно ухилення від сплати податків.

Для формування культури оподаткування в Україні проаналізовано причини дисбалансів. До них належать: культурні відмінності в заходах і діях країни ЄС щодо формування податкової політики та реформування податкової культури.

Проаналізовано досвід формування податкової культури в європейських країнах та з'ясовано в результаті аналізу податкової політики держав ЄС щодо формування взаємозв'язків у системі податкової свідомості в суспільстві, що податкова політика країн ЄС здійснюється в таких напрямках:

1. Уряди країн, які проводять ефективне податкове адміністрування, сприяють збільшенню доходів до бюджету своїх країн. Ефективність розподілу доходів бюджетів є окремими питаннями. У випадку якщо адміністрування податків та зборів є ефективним у межах проведення перевірок, то уряд в той же час витрачає доходи від податкових надходжень марно, переваги ефективного адміністрування податків втрачаються. Така модель поведінки уряду не буде сприяти свідомій сплаті податків, адже буде невідчутна їх соціальна віддача, так як буде формуватися суспільне бачення нецільового використання державою податкових надходжень.

2. Соціальна норма може бути ефективним інструментом податкової політики при формуванні податкової дисципліни і механізмів її дотримання, для забезпечення функціонування системи адміністрування податків з обмеженими ресурсами. Так, ретельний відбір суб'єктів господарювання задля проведення податкових перевірок, розвиток податкової освіти та відповідно підвищення якості надання суспільних послуг для конкретних професійних, місцевих та регіональних груп сприяють покращенню стану державних фінансів шляхом створення адміністративного тиску, що відповідає цілям податкової політики, і таким чином встановлюючи закономірності податкової поведінки в суспільстві серед різних груп.

3. У випадку коли податкові органи також будуть діяти в інтересах платників податків, урядам буде достатньо використовувати соціальну норму в якості додаткового інструменту податкової політики разом із заходами примусу задля дотримання податкової дисципліни, адже соціальні норми можуть мати і зворотній негативний ефект: якщо уряди діятимуть неефективно і не в інтересах суспільства, соціальні норми, які відповідають податковій поведінці щодо ухилення від сплати податків, будуть переважати над соціальними нормами, що сприяють свідомому дотриманню податкового законодавства.

незадовільна передбачуваність, законодавча оцінка та заходи податкової реформи.

Встановлено, що для підвищення рівня податкової дисципліни, податкової грамотності та відповідно для формування культури сплати податків необхідно здійснювати якісне та ефективне податкове консультування платників як з боку органів податкової служби так і зі сторони незалежних податкових консультантів.

В Країнах ЄС послуги податкових консультантів користуються значним попитом. Уряди країн ЄС всіляко сприяють розвитку інститутів податкового консультування.

В Україні послугами незалежних податкових консультантів користуються лише великі підприємства, а малий та середній бізнес майже не звертається за такими послугами. В той час як надання консультацій з боку податкових органів не дає відповіді на багато складних питань, які потребують індивідуальних підходів а не узагальнюючої консультації, яку зазвичай розміщують на офіційних джерелах податкові органи.

Рівень культури оподаткування в Україні залишається дуже низьким. Проте податкова сфера продовжує реформуватися в напрямку адаптації до європейських норм і стандартів. Вважаємо, що вітчизняна податкова культура з часом досягне рівня провідних країн ЄС.

Для виховання культури оподаткування та заохочення платників податків до дотримання податкової дисципліни можна використовувати різноманітні методи та заходи. В основному це залежить від умов, менталітету, рівня та якості життя конкретної країни, життєвого циклу економічного розвитку, щоб обґрунтовано вибирати прийнятні. Пріоритетними напрямками підвищення податкової культури України є:

- 1) спрощення та вдосконалення діючого податкового законодавства;
- 2) підвищення якості виконання податкових процедур;
- 3) удосконалення механізму вирішення податкових спорів;
- 4) покращення якості інформування платників податків про відповідні

зміни та нововведення законодавства;

5) розвиток податкового консультування платників, дисципліни та відповідальності;

6) забезпечення дотримання працівниками податкових органів встановлених етичних правил;

7) підвищення іміджу податкової служби та престижу роботи у контролюючих органах;

8) удосконалення системи взаємодії податкових органів із платниками податків та підвищення її ефективності на основі партнерства;

9) подальший розвиток електронних сервісів під час надання послуг податковими органами платникам податків;

10) створення основ для системного формування та виховання податкової культури (економічне виховання молоді, соціальна реклама на податкову тематику; громадські тематичні заходи тощо);

11) розвиток інституту податкового консультування.

Таким чином, підвищення рівня податкової культури у суспільстві сприятиме зростанню суспільної свідомості, створюватиме умови для усвідомлення відповідальності громадян за сплату податків, дозволить у перспективі збільшити податкові надходження та компенсувати можливі втрати державного та місцевих бюджетів та в цілому буде сприяти розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л., Тучак Т.В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція) : [монографія] / В. Л. Андрущенко; Т. В. Тучак. – К.: Алерта, 2013. – 384 с. (дата звернення: 10.04.2023).
2. Башинський І.А. Податкова культура: генезис та сталі погляди на зміст поняття. Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». 2014. №1(10). С.7-14
3. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні. А.В. Василенко. Вісник національного банку України. – 2010. – № 1 – с. 17- 22. (дата звернення: 14.04.2023).
4. Виходець О.М. Організаційна культура взаємовідносин підприємств з державною податковою службою: Монографія / О.М. Виходець. – О.: Олтех, 2009. – 98 с.
5. Воїнова Т. Деякі питання формування податкової культури в сучасних умовах / Т. Воїнова, О. Павленко // Вісник податкової служби України. – 2000. - №37. – С. 55-59.
6. Давискіба К.В. Карпова В.В. Ревенко О.В. Податкова культура і проблеми її формування в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку. Гроші, фінанси і кредит*. Випуск 19. 2018 . URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/76.pdf
7. Івасенко С. Запобігання корупційним ризикам у податкових органах України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 1. С. 238-245.
8. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
9. Спілка податкових консультантів України. URL: <https://www.taxadvisers.org.ua/>
10. Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкова політика України в умовах імплементації угоди про асоціацію з Європейським Союзом. *Фінанси України*.

2016. №7. С. 7–25.

11. Ми маємо відійти від сприйняття податкової служби як карального органу. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/print-387448.html> (дата звернення: 25.10.2023)

12. Наказ ДПС України від 22.11.2021 № 965 «Про затвердження місії та Стратегічного плану Державної податкової служби України на 2022-2024 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0965912-21#Text> (дата звернення: 20.11.2023)

13. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua>

14. Офіційний сайт Європейської конфедерації податкових консультантів. URL: <http://www.cfe-eutax.org/about>.

15. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua>

16. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія / О. Т. Замасло. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 420 с.

17. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 28.06.2023).

18. Покатаєва О. В., Кучерова Г. Ю. Фактори свідомої сплати податків: досвід країн ЄС. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Випуск 1(11) <https://core.ac.uk/download/72008418.pdf> (дата звернення: 25.11.2023)

19. Прокопенко І. А. Податкова культура та її вплив на підвищення рівня податкових надходжень. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. № 4. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-4-8820> (дата звернення: 15.10.2023)

20. Building Taxpayer Culture in Mozambique, Tanzania and Zambia: Achievements, Challenges and Policy Recommendations. Report CMI. July 2012 / Odd- Helge Fjeldstad and Kari K. Heggstad. – Bergen : Chr. Michelsen Institute, 2012. – 50 p. – . URL: www.cmi.no/publications.

21. Combatting Corporate Tax Avoidance: Commission Presents Tax Transparency Package. European Commission – Press release (Brussels, 18 March 2015). URL:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/transparency.

22. Feld, L. & Frey, B. Tax compliance as the result of a psychological tax contract: The role of incentives and responsive regulation. *Centre for Tax System Integrity. Research School of Social Sciences. Australian National University Canberra, ACT, 0200. Working paper 76*. June 2005. URL: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/154894/1/76.pdf> (дата звернення: 08.11.2023).

23. Nerre B. Do social and cultural norms matter? The Concept of Tax Culture. URL: <http://www.worldbank.org/publicsector/pe/Tax/norms/pdf>.

24. Schumpeter J. A. (1929) *Ökonomie und Soziologie der Einkommensteuer // Der Deutsche Volkswirt*. Vol. 4. – pp. 380-385.

25. Tax Reforms in EU Member States. Tax Policy Challenges for Economic Growth and Fiscal Sustainability // Taxation Papers. Working Paper: European Commission. – 2014. – № 48. – 154 p. – URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee6_en.pdf.

26. Tax Transparency. Seizing the Initiative]. – London : Ernst&Young LLP, 2013. – 49 p. URL: www.ey.com/uk.

27. Torgler B. Tax morale: theory and empirical analysis of tax compliance. URL: http://edoc.unibas.ch/56/1/DissB_6463.pdf

ДОДАТКИ